

บทบาหนักศึกษาในการศึกษา

พุทธศาสนา

หนังสือชุด

ธรรมะสำหรับคนทุกเพศทุกวัย

พระธรรมเทศนาโดย พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

ธรรมะสำหรับคนหนุ่มสาว

บทบาทนักศึกษาในการส่งเสริมพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)

จัดพิมพ์โดย ธรรมสภา ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๔๐

จำนวนพิมพ์ ๕,๐๐๐ เล่ม

การพิมพ์หนังสือธรรมะเป็นอนุสรณ์และที่ระลึก นอกจากเป็นการจัดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ที่คงอยู่ยืนนานแล้ว ยังเป็นการบำเพ็ญธรรมทาน คือการให้ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญว่าเป็นทานอันยอดเยี่ยมอีกด้วย ผู้ปฏิบัติเช่นนี้จึงได้ชื่อว่า มีส่วนร่วมเผยแพร่ธรรม อันจะอำนวยประโยชน์สุขที่แท้จริงแก่ประชาชน

ท่านที่ประสงค์จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน โปรดติดต่อที่....ธรรมสภา

๓๕/๒๗๐ จรัลสนิทวงศ์ ๖๒ เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

โทร. ๔๓๔-๓๕๖๖, ๔๓๔-๔๒๖๗, ๔๔๑-๑๕๘๘ โทรสาร. ๔๒๔-๐๓๗๕

คำนำ

หนังสือชุด 'ธรรมะสำหรับคนหนุ่มสาว' มีทั้งหมด ๘ เล่มด้วยกัน คือ

๑. สถาปนาธรรมให้เกิดขึ้นและยั่งยืนในสังคม
๒. พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต
๓. พุทธศาสนากับชีวิตและสังคม
๔. อุดมคติของคนหนุ่มสาว
๕. หลักทั่วไปของพุทธศาสตร์
๖. เกณฑ์วินิจฉัยความหมายและคุณค่าของพุทธธรรม
๗. บทบาทนักศึกษาในการส่งเสริมพุทธศาสนา
๘. ธรรมะสำหรับนักศึกษาแพทย์

แต่ละเล่มเป็นธรรมกถาที่พระเดชพระคุณพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้แสดงไว้แก่คนหนุ่มสาว นิสิต นักศึกษา ตามสถาบันการศึกษาต่างๆ ช่วงระหว่างปี พ.ศ.๒๕๑๔ - ๒๕๒๗ แม้ว่ากาลเวลาจะล่วงเลยผ่านมานานหลายปีแล้วก็ตาม แต่เนื้อหาของธรรมกถาทุกเรื่องยังคงลึกซึ้ง และทันสมัยอยู่เสมอ สมดังคำกล่าวที่ว่า ธรรมะเป็นนอากาลิโก คือ ไม่ขึ้นกับกาลเวลา ไม่จำกัด

ด้วยกาล คือ อ่านเมื่อใดก็ได้สารัตถประโยชน์อันมากมายเอนกอนันต์เมื่อนั้น

ธรรมสภา มีความภูมิใจอย่างยิ่งที่ได้จัดพิมพ์ธรรมกถาชุดนี้อีกครั้ง ด้วยระบบออฟเซท ทำให้ตัวอักษรคมชัด น่าอ่านกว่าฉบับเดิม ซึ่งพิมพ์ด้วยระบบการพิมพ์ที่ใช้ตัวเรียงตะกั่ว โดยการพิมพ์ครั้งนี้ ได้แยกพิมพ์เป็นเล่มเล็กๆ เพื่อสะดวกแก่การเลือกอ่านตามหัวข้อที่สนใจ หรือจะอ่านทั้งหมด และเก็บสะสมไว้ทั้งหมด ก็จะเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น หนังสือชุดนี้ของพระเดชพระคุณพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) เป็นผลงานที่มีค่าล้ำเลิศ ควรแก่การอนุรักษ์ไว้คู่โลกตราบนานเท่านาน

ธรรมสภา ใคร่ขอกราบนำสการขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ที่ได้มีเมตตาอนุญาตให้ธรรมสภาจัดพิมพ์หนังสือชุด 'ธรรมะสำหรับคนหนุ่มสาว' เป็นการให้เปล่า เพื่อการเผยแพร่ธรรมไปสู่วงกว้าง

ธรรมสภา หวังว่าการจัดพิมพ์หนังสือชุดนี้ จะมีส่วนช่วยในการสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งเป็นทางตรงที่จะช่วยจรรโลงให้โลกพบกับสันติสุข

ด้วยความสุจริต หวังดี

ธรรมสภาปรารถนาให้โลกพบกับความสุขสงบ

สารบัญ

- บทบาทนักศึกษาในการส่งเสริมพุทธศาสนา ๑
- สหธรรมิก ๗ ประเภท ๖
- บทบาทของอุบาสกอุบาสิกาในครั้งพุทธกาล ๘
- บทบาทอุบาสกอุบาสิกาในปัจจุบัน ๑๒
- หมวด ๔ ประเภท ๑๙
- ค่านิยมแห่งทาน ๒๑
- ค่านิยมแห่งเมตตา ๒๔
- ค่านิยมแห่งความสันโดษ ๒๗
- ฉันท์กับตัณหา ๒๙
- ค่านิยมแห่งความไม่ประมาท ๓๓
- ค่านิยมแห่งการพึ่งตน ๓๕
- ค่านิยมแห่งการใช้ปัญญา ๓๙
- ค่านิยมแห่งการฝึกตน ๔๒
- ค่านิยมแห่งคุณค่าของชีวิต ๔๓
- ค่านิยมแห่งความเป็นอิสระหรือความไม่ยึดติด ๔๕
- ภาคสนทนาธรรม ๔๙

บทบาทนักศึกษา ในการส่งเสริมพุทธศาสนา

นิสิตนักศึกษาที่เป็นผู้แทนของกลุ่ม ชุมชน หรือชมรม
พุทธศาสนาในสถาบันต่างๆ

หัวข้อเรื่องที่ตั้งไว้คราวนี้ เหมือนกับจะฟ้องว่าค่านิยมใน
ทางพุทธศาสนาไม่ค่อยได้รับความนิยมในสมัยปัจจุบัน จึงได้มี
การตั้งหัวข้อเรื่องว่า 'บทบาทนักศึกษาในการเสริมสร้างค่านิยมใน
ทางพุทธศาสนา' ถ้าเรามองดูสภาพในปัจจุบันนี้และทบทวนถึง
ความเป็นไปในระยะไม่ช้าไม่นานนักนี้ อาจจะมีส่วนให้เห็นจริง
ว่าค่านิยมในทางพุทธศาสนาจะอ่อนๆ คือไม่ค่อยจะมี หรือว่า
เคยมีแต่คงจะเสื่อมลงไปหรืออย่างไร เคยมีความรู้สึกกันมาและ
ก็ได้พูดกันติดปากอยู่เสมอว่า คนเข้าวัดนี้เป็นคนล้าสมัย ไม่ทัน

สมัย อะไรต่างๆ เป็นคำที่ได้ฟังกันอยู่แล้ว ทุกท่านทราบอยู่แล้ว สมกับที่ว่าค่านิยมในทางพุทธศาสนานี้ยังไม่สู้ดี ไม่ค่อยได้รับความนิยม จึงได้จัดงานครั้งนี้ขึ้น เพื่อหาทางที่จะมาช่วยกันส่งเสริมบทบาทของนักศึกษาที่จะมาเร่งค่านิยมอันนี้

เรื่องค่านิยมในทางพุทธศาสนานั้น มีข้อที่น่าพิจารณาอยู่หลายอย่างเช่นว่า สิ่งที่เราเรียกว่าค่านิยมในทางพุทธศาสนานั้นเป็นค่านิยมพุทธจริงหรือไม่ ชาวพุทธควรจะยอมรับหรือไม่ ถ้าหากว่าจริงก็ดีไป ถ้าไม่จริงแล้วค่านิยมอะไรจึงจะจริง จะต้องมาช่วยกันกำหนดให้ถูกต้อง ต่อจากนั้นก็ต้องมาช่วยกันหาทางว่าจะทำให้เกิดมีขึ้นได้อย่างไร

ที่ประชุมนี้เป็นที่ประชุมของผู้แทนชาวพุทธกลุ่มต่างๆ ทำหน้าที่ในการส่งเสริมพุทธศาสนาทั้งนั้น เมื่อกล่าวถึงบทบาทของนักศึกษาในการเสริมสร้างค่านิยมพุทธ คำว่านักศึกษาก็คงจะหมายถึงนักศึกษาที่เป็นตัวแทนของชาวพุทธนั่นเอง คงจะไม่ได้หมายถึงนักศึกษาโดยทั่วไป เพราะถ้าจะหมายถึงนักศึกษาโดยทั่วไปก็คงเป็นไปได้ โดยเฉพาะถ้าเรายอมรับว่าพุทธศาสนายังไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควรแล้ว ก็ยังเป็นไปไม่ได้ใหญ่ และยิ่งถ้าหากว่ามีความสับสนในเรื่องที่ว่า ค่านิยมที่ถือว่าเป็นของพุทธศาสนานั้น เป็นของพุทธศาสนาจริงหรือไม่ และค่านิยมอะไรจริง แม้แต่ชาวพุทธเองก็ยังสับสนแล้ว เราจะไปหวังให้คน

วงนอกมาช่วยได้อย่างไร ก็ต้องเริ่มจากคนวงในก่อน

สิ่งที่สำคัญก่อนอื่นก็คือ ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการเสริมสร้างค่านิยมนี้เอง บุคคลที่ทำหน้าที่เสริมสร้างค่านิยมพุทธศาสนาจะต้องเป็นคนที่มีค่านิยมในทางพุทธศาสนาเสียก่อน ก่อนที่จะไปเสริมสร้างค่านิยมพุทธศาสนาให้แก่ผู้อื่น ก่อนที่จะมีค่านิยมในพุทธศาสนา ก็ต้องเข้าใจว่าอะไรเล่าคือค่านิยมในทางพุทธศาสนา ถ้าสิ่งเหล่านี้เรายังไม่ชัดเจนแล้ว ก็รู้สึกว่าจะเจริญก้าวหน้าไปยาก

บุคคลผู้จะทำหน้าที่เสริมสร้างค่านิยมในกรณีนี้ก็คือ นักศึกษา ตามหัวข้อที่ตั้งไว้ เราลองมาพิจารณาดูก่อนว่านักศึกษาชาวพุทธคือใคร นักศึกษาชาวพุทธนี้...ถ้าจัดเข้าในระบบสังคมของพุทธศาสนา ก็อยู่ในพวกอุบาสกอุบาสิกาบริษัท เพราะในพระพุทธศาสนานั้น ท่านจัดชุมชนหรือสังคมชาวพุทธโดยแบ่งออกเป็นบริษัท ๔ คือ ภิกษุบริษัท ภิกษุณีบริษัท อุบาสกบริษัท และอุบาสิกาบริษัท ในเมื่อนักศึกษาที่เป็นคฤหัสถ์ในที่นี้ เป็นอุบาสกและอุบาสิกา ก็เป็นชุมชนพุทธศาสนาส่วนหนึ่ง เรียกว่าฝ่ายคฤหัสถ์ เราเรียกรวมพระภิกษุ ภิกษุณีว่าเป็นฝ่ายบรรพชิต และเรียกอุบาสก อุบาสิกาว่าเป็น 'คฤหัสถ์'

ชาวพุทธฝ่ายคฤหัสถ์นี้มีหน้าที่อย่างไร มีบทบาทในทางพุทธศาสนาแค่ไหน เพียงไร เป็นสิ่งที่เราควรจะมีใจแจ่มแจ้งชัดเจนก่อนที่จะทำบทบาทอะไรต่างๆ

เรากลับมาทบทวนกันอีกครั้งหนึ่งว่า อุบาสก อุบาสิกา บริษัทที่เป็นส่วนหนึ่ง เป็นครั้งหนึ่งทีเดียวของชุมชนในพุทธศาสนาจะทำหน้าที่อย่างไร แต่จะต้องพิจารณากันตั้งแต่พระภิกษุ ภิกษุณี เป็นต้นไปที่เดียว ถ้าหากว่าเรามองภาพภิกษุและภิกษุณี และหน้าที่ของท่านถูกต้อง อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งเป็นส่วนประกอบอีกด้านหนึ่งของพุทธศาสนา ก็จะมองเห็นหน้าที่ของตนชัดเจนด้วย เพราะหน้าที่เหล่านี้ต้องสอดคล้องกัน ถ้าเราไม่เข้าใจขอบเขตของหน้าที่ฐานะของบริษัท ๔ ถ้าฝ่ายคฤหัสถ์ไม่เข้าใจฐานะหน้าที่ของฝ่ายบรรพชิต ก็จะนำไปสู่ความสับสน

ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเรามองพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาเหมือนอย่างมองพระสงฆ์ในศาสนาอื่นๆ อย่างนี้ก็เริ่มต้นแล้วที่เราจะมีความเข้าใจผิดพลาด ดูเหมือนว่าในปัจจุบันเราก็ชักจะมีความเข้าใจเช่นนั้นกันแล้ว โดยมองภิกษุสามเณรในบางแง่มุมด้านเหมือนอย่างศาสนาทั่วไปอื่นๆ เช่น พระบาทหลวงในศาสนาคริสต์ ท่านทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างพระผู้เป็นเจ้ากับมนุษย์ และการที่ใครจะไปเป็นพระบาทหลวงในคริสตศาสนา นิกายโรมันคาทอลิกนั้น จะต้องได้รับกระแสเรียกจากพระผู้เป็นเจ้า คือ ได้รับการคัดเลือกจากพระองค์ พระบาทหลวงในคริสตศาสนา คือ ผู้ได้รับการคัดเลือกแล้วจากพระผู้เป็นเจ้า มีฐานะเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า เป็นสื่อที่จะนำเอาโอง

การและพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้ามาถึงมนุษย์ และเมื่อได้รับแต่งตั้งเป็นบาทหลวงแล้วก็จะเป็นตลอดไป อันนี้เป็นความเข้าใจเกี่ยวกับบาทหลวงในศาสนาคริสต์

ที่นี่ มาดูกันว่าพระสงฆ์ในพุทธศาสนาเป็นอย่างไร ในพระพุทธศาสนานั้น พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติธรรม เป็นผู้ที่สมัครใจเอง เป็นผู้ที่คัดเลือกตัดสินใจเองว่า ตนต้องการจะปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา เมื่อตนเองเลื่อมใสศรัทธาแล้วก็มาขอสมัครเข้าพวก โดยพิจารณาเห็นว่าการดำเนินชีวิตฆราวาสนั้นไม่ปลอดภัยไป

ดังคำศัพท์ที่ท่านใช้ว่า สัมพาโต ฆราวาโส บอกว่า **เพศฆราวาสนี้คับแคบเป็นทางมาแห่งธุลี มีเรื่องวุ่นวายมาก อัฟโงกาโส บัพพัชชา** ส่วนการบวชทรงเพศบรรพชิตนั้น **ปลอดภัย โลงแจ้ง ไม่มีห่วง ไม่มีกังวล** เมื่อตัดสินใจเลือกเองแล้วก็สละฆราวาส มาอุทิศกายถวายชีวิตต่อการที่จะบำเพ็ญข้อปฏิบัติอย่างจริงจัง

ส่วนคฤหัสถ์แม้จะไม่ได้บวช ก็สามารถประพฤติปฏิบัติธรรมได้ เพียงแต่ยังไม่ตัดห่วงใยกังวลในเพศฆราวาสเท่านั้นเอง และเมื่อมาบวชแล้วจะลาสิกขาจะบวชใหม่ก็ได้ หรือว่าฆราวาสที่ยังสมัครใจครองเรือนนั้น เกิดสมัครใจต้องการจะบวชก็บวชได้ ถ้ายังไม่บวชก็มีฐานะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมเช่นเดียวกัน

นี้ฐานะไม่เหมือนกันกับนักบวชอย่างน้อยก็ในคริสตศาสนา นิกายโรมันคาทอลิก พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนาต่าง ก็เป็นผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อไปสู่จุดหมายของพระพุทธศาสนา ด้วยกัน

สหธรรมิก ๗ ประเภท

มีคำศัพท์เรียกศาสนิกในพุทธศาสนาว่าเป็น สหธรรมิก อันนี้ศัพท์เดิมแปลว่า ผู้ประพฤติธรรมร่วมกัน สหธรรมิกนั้นมี ๗ ประเภท ได้แก่ ครบั้ง ๑. ภิกษุ ๒. ภิกษุณี ๓. ลิกขมานา (คือ สามเณรที่เตรียมจะบวชเป็นภิกษุณี) ๔. สามเณร ๕. สามเณรี ๖. อุบาสก ๗. อุบาสิกา

ทั้งหมดนี้เป็นสหธรรมิก ๗ ประเภท เป็นผู้ประพฤติธรรมร่วมกันในวินัย สมัยต่อมาเราจำกัดเรียก 'สหธรรมิก' เอาเฉพาะ ฝ่ายภิกษุสามเณรเป็นสหธรรมิก ๕ แต่ในคำเดิม 'สหธรรมิก' หมายถึง ผู้ประพฤติธรรมร่วมกัน ทั้งฝ่ายพระสงฆ์และฝ่ายคฤหัสถ์ เมื่อว่าในแง่ของหลักธรรมแล้ว พระสงฆ์กับคฤหัสถ์นี้มีสิทธิเราเรียกได้ว่าเท่าเทียมกัน แต่ในเมื่อพระสงฆ์เป็นผู้มีเจตนาที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังถึงกับสละโลก สละความห่วงใยในเพศฆราวาสออกมา จึงน่าจะปฏิบัติธรรมได้เต็มที่ พวกเราในฐานะที่เป็นคฤหัสถ์ก็เลยร่วมมือกับท่าน ก็เลยเกิดการแบ่ง

งานแบ่งหน้าที่กัน และหลักในวินัยก็สอดคล้องกันว่า คฤหัสถ์มีหน้าที่ช่วยเหลือจุนเจือ อุปถัมภ์ด้วยปัจจัยสี่ ช่วยความเป็นอยู่ทางด้านวัตถุเรียกว่า 'อามิสทาน' เพื่อจุนเจือชีวิตให้พระสงฆ์ได้หมดห่วงกังวลในด้านปัจจัย ๔ หรือเรื่องความเป็นอยู่ด้านวัตถุ นั้น จะได้ตั้งใจปฏิบัติธรรมให้เต็มที่ต่อไป

ส่วนพระสงฆ์ เมื่อตั้งใจปฏิบัติแล้วก็มีโอกาสที่จะได้บรรลุธรรม และมีความรู้ความเข้าใจในธรรมะลึกซึ้งกว่า และเมื่อพระสงฆ์ได้รับผลแล้วก็ควรที่จะได้มาสั่งสอนให้แก่ฆราวาส เพื่อแผ่ธรรมให้แก่ฆราวาส เราจึงมีหลักว่าพระสงฆ์มีหน้าที่เพื่อแผ่ธรรมทานให้แก่คฤหัสถ์ และยังมีข้อความในพระไตรปิฎก ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่า ทั้งฝ่ายพระสงฆ์และฝ่ายคฤหัสถ์นี้อาศัยซึ่งกันและกัน คฤหัสถ์เป็นฝ่ายอำนวยการอามิสทาน พระเป็นฝ่ายอำนวยการธรรมทาน เมื่อทั้งสองฝ่ายนี้อาศัยซึ่งกันและกันแล้วก็พากันก้าวหน้าไปสู่จุดหมายของพระพุทธศาสนาได้

อันนี้ก็เป็นแนวปฏิบัติในทางพุทธศาสนา เป็นอันว่า อุบาสก อุบาสิกาบริษัท ก็เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมในทางพุทธศาสนามีฐานะคล้ายๆ พระสงฆ์นั่นเอง แต่ว่ายังมีความยินดีมีความห่วงใยในเพศฆราวาส ยังไม่พร้อมที่จะสละอุทิศตน ก็อยู่ครองเพศคฤหัสถ์ต่อไป แต่ในฐานะที่เป็นศาสนิกหรือสหธรรมิก ก็มีหน้าที่ประพฤติปฏิบัติธรรมร่วมกัน

บทบาทของอุบาสกอุบาสิกาในครึ่งพุทธกาล

อุบาสก อุบาสิกาบริษัทนั้นก็มีความสำคัญในพระพุทธศาสนา สมัยพุทธกาลเราจะมองเห็นว่า ในอุบาสก อุบาสิกาบริษัทจะมีบุคคลที่มีความสามารถได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าเป็นเอตทัคคะเช่นเดียวกับในภิกษุและภิกษุณีบริษัท ตัวอย่างที่เราเคยได้ยินในฝ่ายภิกษุ เช่น พระสารีบุตร อัครสาวกฝ่ายขวาเป็นเอตทัคคะ เป็นผู้ที่มีความสามารถมากที่สุดในทางปัญญา พระโมคคัลลานะ เป็นอัครสาวกฝ่ายซ้าย ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในทางมีฤทธิ์ และยังมีพระสาวกองค์อื่นได้รับยกย่องในทางทิพยจักขุบ้าง ในทางธรรมกถึกบ้าง และทางอื่นๆ มากมายหลายด้าน

ในทางภิกษุณีก็เช่นกัน มี นางเขมาภิกษุณี เป็นเอตทัคคะในทางปัญญา เป็นอัครสาวิกฝ่ายขวา มี นางอุบลวรรณาเถรี เป็นอัครสาวิกฝ่ายซ้าย เป็นเอตทัคคะมีความสามารถในทางฤทธิ์อย่างนี้เป็นต้น

ในฝ่ายอุบาสกอุบาสิกาบริษัทก็มีเอตทัคคะ ขอยกตัวอย่างผู้ที่ได้รับยกย่องในฝ่ายอุบาสกและอุบาสิกา เช่น จิตตคฤหบดี ท่านผู้นี้เป็นเอตทัคคะในทางธรรมกถึก ธรรมกถึก หมายความว่ามีความสามารถในการแสดงธรรม พูดอย่างนี้อาจจะแปลกใจ

เอ๊ะ...เกี่ยวกับฆราวาสด้วยหรือไม่ นายหัตถกะได้รับยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะทางสงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหัตถุ ๔ คือ เป็นนักสังคมสงเคราะห์

ในฝ่ายอุบาสิกาบริษัท ชุชชุตตราอุบาสิกา ก็เป็นเอตทัคคะในทางพหูสูต พหูสูตคือเป็นผู้คงแก่เรียน มีความรู้มาก เรียนรู้พระพุทธศาสนาเชี่ยวชาญ นางสามาวดี เป็นเอตทัคคะทางเมตตาดานางอุตตรา นันทมารดา เป็นเอตทัคคะในทางนักदान เป็นนักบำเพ็ญदानผู้สามารถจนได้รับยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะ นางสุปเปีย หรือ สุเปียอุบาสิกา ได้รับยกย่องในทางคิลานุปัฏฐาก แปลว่า ผู้พยาบาลไข้

นี่ก็เป็นตัวอย่าง ยังมีอีกหลายคนที่อาตมาไม่ได้ยกตัวอย่างให้ดู นี่คือภาพของพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล ถ้าเรามองตามภาพนี้ก็อาจจะว่า เอ๊ะ! อุบาสก อุบาสิกาบริษัทนี้ก็มีความสำคัญพอสมควร

อนึ่ง พระพุทธเจ้าได้ตรัสสรรเสริญบุคคลบางท่านที่ควรเอาเป็นตัวอย่าง ถ้าใครอยากเป็นอุบาสกที่ดีก็ให้เอาตัวอย่างจิตตคฤหบดีกับท่านหัตถกะ ท่านทั้งสองนี้เป็นมาตรฐานในอุบาสกทั้งหลาย ถ้าหากจะออกบวช ก็ให้มองดูพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะเป็นมาตรฐาน ส่วนในหมู่อุบาสิกา ก็ให้มองดูนางชุชชุตตรา กับนางนันทมารดาสองคนนี้เป็นตุลา คือ เป็น

มาตรฐานหรือเป็นแบบอย่าง และถ้าจะออกบวชก็ให้อาอย่างนางอุบลวรรณาและนางเขมา ซึ่งเป็นภิกษุณีที่มีความสามารถได้รับยกย่องอย่างสูง นี่เป็นสิ่งที่อาตมายกมากล่าวเพื่อจะได้มองเห็นฐานะของอุบาสก อุบาสิกาบริษัท

อีกครั้งตอนพระพุทธเจ้าก่อนจะปรินิพพานได้ทรงพิจารณาฐานะของพุทธบริษัทกับความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ตามเรื่องบอกว่า มารมาทวงว่ามาระของพระองค์สำเร็จหมดแล้ว เงื่อนไขที่ทำให้พระองค์รออยู่ก็เสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว ถึงเวลาที่พระองค์จะปรินิพพานได้แล้ว เงื่อนไขที่ตรัสไว้ในกาที่จะทรงรอไม่ปรินิพพานมีอะไรบ้าง ก็เรื่องของบริษัท ๔ นี้แหละ เริ่มตั้งแต่ภิกษุไปจนถึงอุบาสิกา

พระองค์ตรัสว่า トラบโดตีในพุทธบริษัทยังไม่มีพระภิกษุเถระ (พระผู้ใหญ่) พระมัชฌิมะ (พระปานกลาง) พระนวกะ (พระบวชใหม่) ที่มีความรู้หลักแหลมในธรรมวินัย มีความกล้าหาญในธรรมะสามารถที่จะแก้ไขถ้อยคำกล่าวหาพระพุทธศาสนาได้ トラบนั้นพระองค์จะไม่ปรินิพพาน

ต่อมาก็กล่าวถึงภิกษุณีบริษัท ในภิกษุณีบริษัทก็เช่นเดียวกัน ถ้ายังไม่มีพระเถรีพระภิกษุณีปานกลางหรือบวชใหม่ก็ตามที่มีความสามารถเพียงพอ พระองค์ก็ยังไม่ปรินิพพาน ในฝ่าย

อุบาสก อุบาสิกาเหมือนกัน ถ้าอุบาสก อุบาสิกายังไม่เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความกล้าหาญในธรรมะเพียงพอ ยังไม่มีความสามารถที่จะแสดงธรรมในพุทธศาสนาได้ชัดเจนจนกระทั่งว่า เมื่อมีใครกล่าวหาหรือโจมตีแล้ว จะสามารถกล่าวแก้หักล้างได้ ถ้ายังไม่มีผู้สามารถเช่นนั้นในหมู่อุบาสก อุบาสิกา พระองค์ก็ยังไม่ปรินิพพานและตอนที่มารมานิมนต์ปรินิพพานก็บอกว่า

บัดนี้ก็มีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ที่มีความสามารถอย่างนี้ครบถ้วนทุกประการแล้ว เพราะฉะนั้น พระองค์ก็ควรปรินิพพานได้

ถ้าเราตีความก็คือว่า ชันธมาร ได้แก่ พระวรกายของพระพุทธเจ้าได้มาเตือนพระองค์แล้ว บอกว่าพระองค์ได้เห็นดีเห็นน้อยพระวรกายมากแล้ว ทรงพระชรา พระวรกายอ่อนแอลง ชั้น ๕ ได้มาเตือนพระองค์ว่าควรปรินิพพานแล้ว พระองค์เคยกำหนดไว้ว่า จะยังไม่ปรินิพพานจนกว่าพระองค์จะสามารถตั้งพระพุทธศาสนาได้มั่นคง แล้วตอนนั้นพระองค์พระชนมายุได้ถึง ๘๐ พรรษาแล้ว เพราะฉะนั้น เมื่อชันธมารมาเตือนอีก พระองค์ก็เลยทรงปลงอายุสังขารตั้งพระทัยที่จะปรินิพพาน นี่ก็เป็นข้อหนึ่งแสดงฐานะของพุทธบริษัท ซึ่งจะช่วยให้เรามองเห็นรูปร่างคร่าวๆ ว่า อุบาสก อุบาสิกาบริษัท ควรจะมีบทบาทต่อพระพุทธศาสนาอย่างไร

บทบาทอุบาสกอุบาสิกาในปัจจุบัน

ที่นี่ หันมามองในปัจจุบัน นี่เป็นความรู้สึกในด้านตนเอง มองว่าอุบาสกอุบาสิกาของไทยเราปัจจุบันนี้ออกจะพวามัววน้อย คือไม่ค่อยมีรูปร่างให้เห็นชัด เราจะไปเอาอย่างประเพณีของ สังคมที่ดำเนินมานั้นเห็นจะไม่ได้ สังคมไทยเราที่ผ่านมาเป็น สังคมแบบที่ว่าในชุมชนย่อย ในหมู่บ้าน มีวัด แล้วรอบๆ วัดนั้น ก็มีชาวบ้านอยู่เป็นอุบาสก อุบาสิกาเกาะกลุ่มกันเหนียวแน่น ใน วัดก็มีภิกษุบริษัท นอกวัดชาวบ้านก็เป็นอุบาสก อุบาสิกาบริษัท ในสภาพเช่นนั้น เราก็ไม่ต้องจัดตั้งขึ้นมาต่างหากให้เห็นชัดว่า เป็นอุบาสก อุบาสิกาบริษัท เพราะเขามีอยู่แล้ว

แต่มาสมัยปัจจุบันนี้ สังคมได้เปลี่ยนแปลงไป จะเห็นว่า เราได้อยู่กันกระจัดกระจาย ในแต่ละชุมชนย่อยๆ นั้น คนก็มีความสัมพันธ์กัน แต่มีความแน่นแฟ้นไม่เหมือนเดิม กระจัดกระจายกัน คนในถิ่นนี้ไปรู้จักกับถิ่นโน้น ไปมีความสัมพันธ์ใน หน้าที่การงานกับคนที่โน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนเมือง อย่างในกรุงเทพฯ จะเห็นได้ชัดว่าสภาพความเป็นอยู่ไม่เหมือน เดิมแล้ว ฉะนั้น ถ้าหากว่าใครจะทำกิจกรรมอะไรขึ้น ก็จะต้องมีการรวมกลุ่มกัน

ถ้าหากว่าสังคมเป็นเช่นนี้แล้ว ในหมู่ชาวพุทธก็จะต้อง

เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน ชาวพุทธจะต้องตั้งกันเป็นหลักเป็นฐานมัน คง อันนี้มิใช่หมายความว่าปัจจุบันเราจะไม่ค่อยมีอุบาสก อุบาสิกา บริษัทเสียเลย แม้กระทั่งที่มาประชุมในที่นี้ ก็ได้สร้างกันขึ้นเป็น กลุ่มก้อน แต่ละกลุ่มก้อนก็ทำหน้าที่เป็นอุบาสก อุบาสิกาบริษัท นั้นเอง แต่ถึงอย่างไรก็ยังคงจะไม่ค่อยจะเหนียวแน่น ยังไม่เห็น เป็นขึ้นเป็นอันเท่าที่ควร ยังไม่มีอุบาสกอุบาสิกาบริษัทชนิดที่จะ ทำหน้าที่ได้เหมือนครั้งพุทธกาล เอตทัคคะหรืออะไรที่คล้ายๆ อย่างนั้นก็ไม่มี มารู้สึกอย่างหนึ่งว่าชาวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ฝาก พระพุทธศาสนาไว้กับพระภิกษุสงฆ์ อันนี้ถ้าจะว่าไปในแง่หนึ่ง ก็ถูก เพราะว่าพระสงฆ์นั้นเป็นแกนกลางของพุทธบริษัท เพราะว่า เป็นผู้ที่ตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติทำหน้าที่ในทางพุทธศาสนาเต็มที่ แต่ถ้าพิจารณาดูตามหลักการของพระพุทธศาสนาแล้ว อุบาสก อุบาสิกาบริษัทนี้จะต้องมีบทบาทในพุทธศาสนาพอสมควร

ถ้ามองดูในด้านนิสิตนักศึกษาอันนี้ก็ต้องเห็นใจ เพราะว่า นิสิตนักศึกษานั้นเป็นผู้ที่เข้ามาในสถาบันแล้วก็ทำหน้าที่อยู่ใน ชุมชนหรือชมรมพุทธศาสนาหรือกลุ่มอะไรนี้ เป็นช่วงสั้น เพียงปีสองปีสามปี ซึ่งยังไม่ทันที่จะทำอะไรเป็นหลักฐานมันคง

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากว่ามีการสืบต่อที่ดีก็น่าจะมีการกระทำ อะไรที่เห็นเด่นเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา ถ้าหากว่าเราจะสร้างชุมชน ชาวพุทธที่มีความหมายขึ้นมาแล้ว คนที่เป็นตัวแทนของอุบาสก

อุปนิสัยชาวพุทธก็ต้องเป็นคน ที่ควรแก่การเคารพนับถือ เป็นผู้ที่ผู้อื่นมองเห็นความหมาย เป็นที่ยอมรับในสังคม ถ้าหากว่าเป็นนิสิตนักศึกษา ก็จะต้องเป็นคน ที่นิสิตนักศึกษาอื่น ๆ มองเห็นคุณค่าและความหมาย

ในปัจจุบันเราจะต้องมองทั้งในด้านความประพฤติปฏิบัติ และความรู้ ในด้านความรู้ก็เริ่มตั้งแต่ว่าผู้เป็นตัวแทนชาวพุทธที่เป็นอุปาสกอุปาสิกบริษัทนี้ จะต้องมีความรู้เรื่องพุทธศาสนาพอสมควร ความรู้ในด้านพุทธศาสนาก็มองทั้งในแง่ของหลักธรรมคำสอน และในแง่ของสถาบันสังคม รวมไปถึงวัฒนธรรมและอื่นๆ ด้วย แต่ในปัจจุบันนี้ ถ้าเราไปถามบางท่านในชุมนุมพุทธเกี่ยวกับเรื่องวัฒนาอารามนี้ บางทีไม่ได้สนใจกันเลยก็มี เช่นว่า พระสงฆ์ในประเทศไทยมีเท่าไร มีวัดกี่วัด อันนี้ก็ไม่ใช่คำถามที่จำเป็น แต่หมายความว่าคนที่จะมาเป็นตัวแทนของชาวพุทธ น่าจะเป็นผู้ที่มองเห็นสภาพการณ์พุทธศาสนาอย่างกว้างๆ แม้คำถามเหล่านี้จะให้คำตอบตายตัวไปเลย เป็นตัวเลขที่แน่นอนคงไม่ได้ และก็ไม่ใช่เรื่องจำเป็นที่จะต้องมาตอบมารู้กันทั้งหมด แต่อย่างน้อยถ้าพูดขึ้นก็ควรจะเข้าใจพอมองเห็นภาพว่า พุทธศาสนาในเมืองไทยเป็นอย่างไร มีพระภิกษุเท่าไร สามเณรเท่าไร เป็นใครมาจากไหน อยู่ในสภาพอย่างไร มีวัฒนาอารามเท่าไร ทำหน้าที่อะไร

อันนี้อาตมามองเห็นว่าเป็นความจำเป็นอย่างหนึ่ง ผู้ฟังจะมองเห็นเป็นอย่างไรก็ลองมาพิจารณากันดู ตอนท้ายอาจจะใช้เวลาในการถกเถียงกันนิดหน่อยก็ได้ อาตมาเห็นว่าสิ่งนี้จำเป็นอยู่ ถ้าเราจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาวพุทธแล้ว จะต้องมีความรู้ความเข้าใจพอสมควร ถึงขั้นสามารถกล่าวแก้ปรีวาทได้ คือจะต้องมีความเข้าใจสถาบันพุทธศาสนาด้วย ไม่ใช่เฉพาะเพียงแต่ศึกษาธรรมอย่างเดียว แต่เป็นที่แน่นอนว่าธรรมะนั้นจะต้องศึกษา

ในส่วนของการศึกษาระบบนี้ อาตมามีข้อคิดเห็นอย่างหนึ่งว่า จะต้องไม่ศึกษาเพียงเพื่อตัวเองอย่างเดียว จะต้องสามารถเอาไปใช้เพื่อแผ่หรือทำประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย ในชุมนุมพุทธกลุ่มพุทธนี้ บางท่านอาจจะรู้สึกเหมือนกับว่าเป็นผู้ที่มาหาทางออกให้แก่ตัวเอง หรือหาความสงบสุขส่วนตัว ถ้ามีแค่นั้นอาตมาว่าไม่พอ ถ้าจะเป็นเพียงสมาชิกรวมๆ จะพอได้ แต่ถ้าเป็นกรรมการ ซึ่งเป็นตัวแทนของนิสิตนักศึกษาชาวพุทธเป็นผู้ทำงาน แค่นั้นไม่พอ ขอให้นึกถึงพุทธพจน์ที่ตรัสเกี่ยวกับลักษณะที่เป็นธรรมดาของพระโสดาบัน แม้ว่าจะเป็นกรณีที่ตรัสเกี่ยวกับพระโสดาบันที่เป็นพระสงฆ์ แต่จะใช้สำหรับอุปาสกอุปาสิกาก็ได้ มีข้อหนึ่งบอกว่าพระโสดาบันนั้น เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธานุญถูกต้องแล้ว ทั้งที่เป็นผู้เอาใจใส่ในกิจการของ

เพื่อนร่วมหมู่คณะ แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีความฝักใฝ่ในไตรสิกขาเปรียบเสมือนแม่โคขณะที่เล็มหญ้าากินไป ก็เลียवलเลดูลูกน้อยไปด้วย

ถ้ามองอย่างนี้ก็หมายความว่าในขณะที่ฝึกตนเองคือทำประโยชน์ตน หมายถึงว่าประพัตติตนให้ก้าวหน้าไปนั้น ในเวลาเดียวกันก็ต้องเลียवलเลดู ต้องเลียवलเลดูผู้อื่น คือเอาใจใส่ในเพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกันด้วย ถ้าหากเป็นคฤหัสถ์ก็คือเอาใจใส่ในเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตายด้วยกันหมดทั้งสิ้น ทำหน้าที่เหมือนกับแม่ที่ดูเลดูลูกอ่อนด้วย อันนี้อาจเป็นคติสำหรับเสริมสร้างบทบาทนักศึกษาที่จะส่งเสริมค่านิยมทางพุทธศาสนาได้

นิสิตนักศึกษาที่จะทำหน้าที่เป็นชาวพุทธที่ดี ควรจะเป็นผู้ที่เขาเห็นว่ามีความหมายน่าเชื่อถือ เพราะถ้าหากว่าตัวบุคคลที่เป็นตัวแทนชาวพุทธนั้นน่าเชื่อถือ ค่านิยมพุทธนั้นก็น่าเชื่อถือไปด้วย เพราะฉะนั้น จึงเป็นเรื่องที่น่าคิดว่าจะทำให้เขานับถือได้อย่างไร จะต้องสร้างความน่าเชื่อถือให้มีขึ้นในตน จึงจะสามารถนำพระพุทธศาสนาและค่านิยมพุทธไปเผยแผ่ หากเรามีความสามารถขึ้นในตนแล้ว และมีค่านิยมชาวพุทธด้วย คนที่มีค่านิยมชาวพุทธนั้นมีความน่านับถือ มีการดำรงชีวิตที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น อันนี้ก็เป็นการเผยแผ่ค่านิยมพุทธไปในตัวนั่นเอง เรียกว่าแทบจะไม่ต้องพูดเลยก็ได้ เขาเห็นค่านิยมพุทธดี

แล้วเขาก็พยายามเลียนแบบ ที่ว่ามานี้ อาจจะเป็นเรื่องอุดมคติมากไปหน่อย แต่ตามหลักความเป็นจริงก็ควรเป็นเช่นนั้น เราจึงน่าจะพยายาม เรื่องตัวบุคคลนี้เราพูดกันมาแล้วพอสมควร

มาพูดกันเรื่องค่านิยมในพุทธศาสนาบ้าง ค่านิยมในพุทธศาสนานั้นคืออะไร และมีอะไรบ้าง พูดถึงเรื่องนี้แล้วรู้สึกว่ายากเหมือนกัน ค่านิยมพุทธในสมัยปัจจุบันนี้ ก็อย่างที่อาตมาได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า เรา รู้สึกจะมีความสับสนกันพอสมควรว่า ค่านิยมพุทธคืออะไร ถึงกับมีคนหลายกลุ่มหลายพวกมาโจมตีอย่างที่ว่าหลายท่านก็คงเคยได้ยิน ที่ฝรั่งมาดูพุทธศาสนาคุณคนไทยแล้ว ก็บอกว่าคนไทยได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา คนไทยมีพฤติกรรมอย่างนี้ เกิดจากคติหรือหลักธรรมในพุทธศาสนาว่าอย่างนี้ และการมีพฤติกรรมหรือมีความประพฤติอย่างนี้ๆ ไม่เอื้อที่จะก่อความเจริญแก่สังคมอะไรต่างๆ เช่น เรื่องทาน ทำให้ทำลายเศรษฐกิจบ้าง สันโดษทำให้ไม่พัฒนา เป็นต้น ยังไม่จำเป็นต้องมาสาธยายกันในวันนี้

แต่จะอย่างไรก็ตาม ก็มีข้อที่เราควรหาทางแก้ไข ถ้าหากค่านิยมพุทธเป็นค่านิยมที่ไม่ไม่น่านิยมอย่างที่เขาวานี้แล้ว เราจะไปส่งเสริมค่านิยมพุทธให้ได้ผลอย่างไร พฤติกรรมในหมู่ชาวพุทธปัจจุบันนี้ เราควรจะต้องตกลงให้แน่นอนว่าจะเอากันอย่างไร ถ้าไม่เกิดความแน่นอนชัดเจนแม้ในหมู่ชาวพุทธเอง ในหมู่พวกเรา

ที่อยู่ในชุมชนพุทธเอง ก็เกิดความหักเหแตกต่างอย่างที่เห็น เป็นสำนักต่างๆ หลายสำนัก แล้วก็เกิดมีการโจมตีกันขึ้น คือผู้ที่เป็นผู้นำสำนักต่างๆ เหล่านี้ ก็เกิดความยึดถือในสำนักของตน แล้วก็มาโจมตีกัน แล้วก็เกิดความแตกแยกกัน เราควรพิจารณาว่า เราควรจะทำปฏิบัตินี้ในด้านพฤติกรรมต่างๆ ไป

อย่างเรื่องพระสงฆ์ เราก็มีปัญหาว่า เดี่ยวนี้พระสงฆ์ไปยุ่งกับของขลังเครื่องรางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมอดู อะไรต่ออะไร เรามาดูปัญหาเรื่องนี้กันแล้วก็เกิดความขัดแย้งกันเอง ในสังคมส่วนใหญ่ ยังมีผู้ที่นิยมอย่างนั้น คนข้างนอกเขาไปว่าเป็นค่านิยมในพุทธศาสนา ส่วนในหมู่เขาก็พวกหนึ่งก็บอกว่านั่นไม่ใช่พุทธศาสนา จะต้องแก้ไขเสีย เป็นต้น ในสังคมที่สับสนอย่างนี้ก็ได้แต่ว่ากันไป โจมตีกันไป สภาพที่เป็นจริงก็คงอยู่อย่างเดิมหรือกลับทรุดลงอีกไม่ได้ขึ้น จะหาข้อยุติได้อย่างไร

เรื่องนี้เราอาจจะลองใช้วิธีสักอย่างมาพิจารณา คือ วิธีที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้เรียกว่า วิชัชวาท แปลว่า การกล่าวจำแนกหรือแยกแยะ ในการที่จะตัดสินอะไรต่างๆ นี้ พระพุทธเจ้าจะทรงใช้วิธีแยกแยะ วิเคราะห์ออกไปว่า อะไรดี อะไรเสีย อะไรเสียด้านไหน ดีด้านไหนอย่างไร ดีมากกว่าเสีย หรือเสียมากกว่าดีอย่างไร เช่น ในปัจจุบันนี้ อย่างหมอดูนี้ เราจะเอาอย่างไรกับท่านดี สมมุติว่าเราบอกว่าไม่เห็นด้วยกับพระหมอดู

แล้วเราจะแก้ไขได้อย่างไร ยิ่งพูดยิ่งว่า กิจการพระหมอดูก็เหมือนยิ่งเจริญ ยิ่งว่ารุนแรง ชาวพุทธก็ยิ่งแตกแยก

หมอดู ๔ ประเภท

ที่นี่ จะลองใช้วิธีที่ว่า มาพูดถึงเรื่องพระหมอดูว่า พระหมอดูมีหลายชนิดหลายประเภท

ประเภทที่หนึ่ง คือ ผู้ที่มีความโลภในลาภสักการะ แล้วก็เพียรพยายามที่จะใช้วิชาทำนายทายทัก เพื่อแสวงหาลาภสักการะส่วนตัว พุดต่างๆ ว่า วิชาหมอดูเป็นเครื่องมือหาเลี้ยงชีพ

ประเภทที่สอง คือ ท่านที่เห็นว่าตัวเองไม่มีความสามารถที่จะสอนธรรมเพียงพอ เมื่อจะต้องสงเคราะห์ชุมชนชาวคฤหัสถ์ ก็ใช้วิชาหมอดูนี้เพื่อจะเป็นสื่อในการที่จะสอนธรรมะ เพราะว่า เป็นจิตวิทยาในการปลอบประโลมใจ แต่ไม่ได้มุ่งหมายหรือเห็นแก่ลาภสักการะ ไม่ทำตนให้ยึดติดกับสิ่งเหล่านี้ และมีความพยายามที่จะนำกลุ่มชนนั้นให้เข้าสู่ธรรมที่สูงขึ้นไป

ประเภทที่สาม ได้แก่ ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการทำนายทายทัก คัดค้านพฤติกรรมของพระกลุ่มนี้ ดีแต่พระหมอดูอย่างเต็มที่ แต่ตนเองก็ไม่มีความสามารถในการที่จะสั่งสอนประชาชน ก็

เลยได้แต่ติเตียน

ประเภทที่สี่ คือพระภิกษุที่มีความสามารถสั่งสอนผู้อื่นด้วย และก็ว่าการทำนายนายทักนี้ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นวิธีการที่ชอบธรรมในทางพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น ก็ยืนยันในหลักที่จะไม่ยอมใช้การทำนายนายทักด้วย

วิธีอย่างนี้เรียกว่า 'วิภังชวาท' เรามาดูว่าใน ๔ ประเภทนี้ อย่างไหนดีมากที่สุด อันไหนเสียมากที่สุด อันไหนควรแก้ไขก่อนแก้ไขหลัง อันไหนควรจัดการให้หมดไปโดยเร่งด่วน หรืออันไหนควรสนับสนุนให้ทำต่อก็ทำกันไป อาจแยกแยะกันมากกว่านี้ก็ได้ นี่เป็นวิธีของพระพุทธเจ้าเรียกว่าเป็นวิภังชวาทนี้อาจจะเป็นการเสนอแนวทางหนึ่งในด้านปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมก็ตามแก้ไขก็ตาม เมื่อแยกให้ชัดแล้วอาจเห็นทางปฏิบัติชัดเจนขึ้น และเริ่มปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่อยู่แค่ด่าว่ากัน ไม่ไปไหน

ที่นี้ อยากจะหันมาในเรื่องค่านิยม ว่าพุทธศาสนาของเรามีค่านิยมอะไร ค่านิยมอะไรที่เรียกว่าเป็นค่านิยมพุทธ อันนี้อาตมาเป็นเพียงผู้มาเสนอเท่านั้นเอง จะต้องขอให้ช่วยกันพิจารณา จะยอมรับหรือไม่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ค่านิยมแห่งทาน

ค่านิยมอันหนึ่งซึ่งเป็นที่แพร่หลายมาก ก็คือค่านิยมแห่งทาน การให้ การบริจาค รู้สึกกันว่าจะยอมรับได้ว่าเป็นค่านิยมทางพุทธศาสนา จะเห็นด้วยหรือไม่ตอนท้ายเราค่อยมาได้เถียงกันอีกทีหนึ่ง ค่านิยมแห่งทานนี้เห็นได้ชัดว่าเป็นค่านิยมของไทย ซึ่งเป็นค่านิยมพุทธ ขอให้แยกก่อนว่า ค่านิยมพุทธกว้างๆ ทั่วไปอย่างหนึ่ง แล้วก็มีค่านิยมพุทธไทยอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งไทยอาจจะมีต่างชาวพุทธอื่นๆ ก็ได้

ค่านิยมพุทธไทยอย่างหนึ่งก็คือ ค่านิยมแห่งทาน เราชอบและส่งเสริมให้มีการให้การบริจาคแบ่งปัน ในทางพุทธศาสนาเราหาหลักฐานยืนยันในเรื่องนี้ได้ไม่เฉพาะในเรื่องเวสสันดร ในเรื่องชาดกที่เป็นทานบารมีอย่างยิ่งเท่านั้น แม้ในเรื่องต่างๆ ไปพุทธศาสนาก็สอนในเรื่องทรัพย์ ทั้งการเก็บทรัพย์ รักษาทรัพย์ หาทรัพย์และใช้จ่ายทรัพย์ พระพุทธศาสนานี้ไม่ค่อยห่วงในเรื่องหาทรัพย์และรักษาทรัพย์ ที่ว่าไม่ห่วงก็คือ ไม่ได้กีดกัน ยินดีส่งเสริมเรื่องการแสวงหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียร แต่ไม่ห่วง หรือใส่ใจอยู่กับเรื่องวิธีการแสวงหา ว่าชอบธรรมหรือไม่เท่านั้นเอง

อีกตอนที่สอง ก็คือมีมาแล้วจะใช้อย่างไร และตอนที่

สองนี้เกี่ยวกับเรื่องทาน การมีทรัพย์และรู้จักใช้จ่ายทรัพย์เป็นจุดที่มาเกี่ยวข้องกับเรื่องทาน พระพุทธเจ้าไม่สนับสนุนให้มีการหาเก็บตองไว้ แต่สนับสนุนให้หามาใช้เลี้ยงตนเองและคนที่ควรเลี้ยงให้เป็นสุข และเพื่อแผ่แบ่งปันทำความดีออกไปอีก อันนี้เป็นหลักทั่วไป และเรื่องนี้ปรากฏมากมายในพุทธศาสนา มีทั้งในพระไตรปิฎก เป็นพุทธพจน์เอง และในอรรถกถา เป็นนิทานชาดกเล่าเกี่ยวกับเรื่องพระไปทรมานเศรษฐี เรื่องอย่างนี้มีมากมาย

เศรษฐีในสมัยก่อนพุทธกาล ในชาดกเยอะเยอะที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมแล้วก็เอามาเก็บไว้ ตนเองก็มีได้ทำให้มีความสุข และก็ไม่ได้ใช้จ่าย อยู่อย่างลำบากแล้วก็ไม่นำทรัพย์ไปบำรุงเลี้ยงผู้อื่น ไม่เพื่อแผ่แบ่งปัน พระพุทธเจ้าทรงติเตียนมากในพระไตรปิฎกก็มีเรื่อง

เช่น วันหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลมาเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงทักทายตรัสถาม พระเจ้าปเสนทิโกศลก็เล่าถวายว่า วันนี้พระองค์ได้จัดการเรื่องเศรษฐีผู้หนึ่งมีเงินทองมากมาย เขาตายแล้ว ก็ต้องไปขานเงินทองเข้าห้องพระคลัง อ้าว! ทำไมเป็นอย่างนั้น เพราะเศรษฐีเมื่อยังอยู่นั้นท่านเป็นคนขี้เหนียว เป็นอยู่อย่างลำบาก ไม่ทำให้ตนเองมีความสุข และก็ไม่นำรุงเลี้ยงคนอื่น ไม่ใช้ทรัพย์ทำความดี พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่าอย่างนั้นอัสต-

บุรุษ ได้ทรัพย์แล้วก็สูญเปล่า อันนี้เป็นการพูดอย่างย่อๆ คือให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าไม่ทรงสนับสนุนการหาทรัพย์มาเก็บตองไว้ พระองค์ตรัสถึงการใช้จ่ายทรัพย์ว่า เมื่อได้ทรัพย์มาแล้วก็ควรจะทำให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและแก่คนอื่น เพื่อแผ่แบ่งปันและทำความดี

อย่างในนิทานชาดก ก็เปรียบเทียบว่าคนที่มีเงินแล้วเอาเก็บไว้ ไม่ใช่ทำประโยชน์ก็เหมือนกับนกมัยหก ‘มัยหก’ แปลว่าของขี้ นกมัยหกนี้มันอยู่ที่ต้นไม้ชนิดหนึ่งเรียกว่าต้นเลียบ ต้นเลียบเป็นอย่างไรก็คงจะไม่มีใครรู้จักกันหลายท่าน เมื่อต้นเลียบนี้มีผลสุกแล้ว นกมัยหกหวงลูกเลียบนี้ ก็มาบินวนเวียนอยู่ที่ต้นเลียบ ปากก็ร้องว่า ‘มัยหกๆ’ แปลว่า ‘ของขี้ๆ’ ในเวลาเดียวกันนั้น นกตัวอื่นก็มากินผลเลียบที่สุกนี้ แล้วพากันบินไป ผู้ที่แสวงหาทรัพย์มา มีทรัพย์แล้ว ไม่นำทรัพย์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ เหมือนกับนกมัยหก ได้แต่ร้องว่า ‘ของขี้ๆ’ แม้ว่ามฤตยูมาพรากเอาตัวไปก็ยิ่งร้องว่า ‘ของขี้ๆ’ อยู่นั่นเอง

นอกจากนี้ เรื่องพระโมคคัลลานะไปปราบมัจฉริยโกถีย-เศรษฐีก็ดี เรื่องอื่นทำนองนั้นก็ดี เรื่องเหล่านี้มีมากมาย คิดเรื่องการที่จะใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ก็คือ คนเราหาทรัพย์มา ก็เพื่อเป็นประโยชน์แก่ชีวิต แก่สังคม ในพระพุทธศาสนาเรียกว่าประโยชน์แก่ตน และประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่อตัดตัดละและปรัดละ

เป็นสิ่งที่เราจะเอามาให้เป็นประโยชน์ แต่มีมนุษย์บางคน เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้วก็ลืมวัตถุประสงค์ข้อนี้เสีย ไม่ได้นำทรัพย์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ กลายเป็นว่าเป็นทาสของทรัพย์เสียเอง นี่เป็นคติพื้นฐานของพระพุทธศาสนา

ที่นี่ เราจะเอาอย่างไรกับทาน เราควรจะให้ทานอย่างไร เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ ก็มีพุทธพจน์ตรัสว่า พิงวิจยแล้วจึงให้หรือเลือกเฟ้นให้ พิจารณาให้ นั่นคือจะให้อย่างไร จึงจะเป็นประโยชน์ นั่นก็เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณากันต่อไป สรุปว่าการให้เป็นค่านิยมพุทธไทยอย่างหนึ่ง

ค่านิยมแห่งเมตตา

ค่านิยมที่เราจะพิจารณาต่อไปก็คือ ค่านิยมแห่งการไม่เบียดเบียนหรือเมตตา เมตตาก็คือ ธรรมที่ตรงกันข้ามกับความเบียดเบียน หรือเทียบปัจจุบันนี้ ตรงกับที่มีการอ้างหลักเรื่องอหิงสานั่นเอง อหิงสาก็เป็นหลักหนึ่งในพุทธศาสนา เมตตา กรุณา เป็นหลักที่เด่นชัด เรียกให้ครบชุดว่า พรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

เกี่ยวกับหลักธรรมชุดนี้ ก็มีฝรั่งโจมตีชาวพุทธโดยเฉพาะชาวพุทธไทยว่า สังคมไทยนี้สอนเมตตา สอนกรุณา แต่การสอน

เมตตานั้นสอนอย่างไร ก็สอนให้แผ่เมตตา แผ่เมตตา คืออย่างไร คือการไปนั่งนิ่งๆ แล้วก็คิดตั้งใจขอให้เพื่อนสัตว์ทั้งหลายที่รวมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทั้งหมดทั้งสิ้น จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย เพียงแค่นี้ก็เป็นการทำความดีแล้ว ฝรั่งก็เลยโจมตีบอกว่า คนไทยพอไปนั่งนอนแผ่เมตตา ก็เป็นอันได้บำเพ็ญกรรมะ ทำความดีครบถ้วนเพียงพอแล้ว ไม่ต้องไปทำอะไร ในพุทธศาสนาคนทำความดีแบบ Passive ขอบภัยใช้ภาษาอังกฤษ คือ ไม่ Active เลย ทำไมเขาจึงเห็นอย่างนี้

อันนี้อาจจะเป็นที่ความบกพร่องของเราเองก็ได้ ที่ปฏิบัติไม่ครบตามหลักพุทธศาสนา คือ หลักของพุทธศาสนาต้องสอดคล้องกัน ถือว่าต้องเริ่มจากจิตใจ ต้องมีธรรมในใจเป็นสำคัญ ธรรมะในใจคือตัวพื้นฐาน แล้วแสดงออกมาภายนอกคืออะไร ก็คือ สังคหัตถ์ ๔ ถ้าเรามีพรหมวิหารในใจแล้วจะให้ได้ผลในทางปฏิบัติแท้จริง ก็ต้องแสดงออกมาภายนอกด้วย การแสดงออกมาภายนอกนี้ก็คือ สังคหัตถ์ ๔ มีอะไรบ้าง มี ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา

ทาน ก็ช่วยด้วยของ เผื่อแผ่ แสดงเมตตากรุณาออกมา ในทางที่จะเผื่อแผ่แบ่งปันทรัพย์ หรือสิ่งของภายนอกตัว

ปิยวาจา ก็ได้แก่ช่วยด้วยถ้อยคำ คำแนะนำตักเตือน ไม่ใช่

พูดเพราะเฉยๆ แค่นี้ อาจจะถูกพร่องไป คำพูดสุภาพก็เป็น
 ปิยวาจา แต่ว่าเป็นปิยวาจาที่แท้ เกิดจากใจที่มีเจตนาดี เจตนา
 ดี เป็นเจตนาที่มีเมตตา เจตนาที่มีเมตตา ก็คือ ต้องการให้ผู้อื่น
 ได้รับประโยชน์และมีความสุข ให้เขาพ้นจากความทุกข์ เจตนาที่
 ดีแม้จะรุนแรงไปบ้างก็ไม่เสียปิยวาจา

ยกตัวอย่างว่าแม่มีความรักลูก อันนี้เป็นธรรมดา แต่ลูก
 หัวดี ชอบเที่ยวไป แม่ก็ว่าอย่าไปๆ หนู...มันมีอันตรายทุกด้าน
 ลูกก็ไม่ยอมจะไป แม่ก็กล่าวคำแรงว่า ถ้าไปขอให้เสียกตเวทิตะเลย
 คำที่แม่กล่าวอย่างนี้ไม่เสียปิยวาจา ทำไม่ละ...เพราะเจตนาดี แม่
 มีความรักจนกระทั่งโมโห พุทธศาสนาบอกว่าคนมีกิเลสนี้ โทสะ
 เกิดจากโลภะก็มี โทสะเกิดจากราคะก็มี อย่างในกรณีนี้ โทสะ
 เกิดจากรัก แม่มีเจตนาดี ถึงจะโกรธก็ไม่ได้มีความประสงค์
 ร้ายต่อลูกเลย แต่ลูกไม่เชื่อฟัง ก็กล่าวคำรุนแรงออกไป ถือว่า
 ไม่ผิดปิยวาจาอย่างนี้เป็นต้น เน้นที่เจตนา ปิยวาจาคือมีน้ำใจต้อง
 การให้เขามีความสุข กล่าวคำสุภาพอ่อนโยน จริงใจ ทำให้ทั้งสอง
 ฝ่ายสบายด้วยกัน ก็เป็นปิยวาจา แต่เวลาเป็นเรื่องราว เขาทำความ
 ผิด เราก็ต้องแนะนำตักเตือน นี่ก็เป็นปิยวาจา ดูว่าด้วยความหวัง
 ดี ต้องการให้เขาดีมีความสุข ก็ยังเป็นปิยวาจา

อัตถจริยา หมายถึง การทำกิจธุระต่างๆ ขวนขวาย
 บำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือรับใช้บริการ

สมานัตตตา หมายถึง การทำตัวให้เข้ากับเขาได้ เช่นว่า วาง
 ตนเสมอเข้ากันได้ ไม่ถือตัว มีความยุติธรรม ร่วมมือ ร่วมกิจ
 กรรม ร่วมทุกข์ร่วมสุขเสมอหน้ากัน

สามข้อต้น จะเห็นว่ามากับเมตตากรรณอย่างชัดเจน และ
 ถึงมุกิตาด้วย ส่วนข้อสุดท้ายก็มาคู่กับอุเบกขา มีอุเบกขาเป็น
 หลัก หมายความว่า ในการบำเพ็ญความดีนั้นต้องทำให้ได้ทั้ง
 ภายในและภายนอก มีภายในเป็นฐานให้ภายนอกด้วย หากว่า
 ไม่มีฐานอยู่ภายใน ไม่มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา การช่วย
 เหลือที่เรียกว่า สังคหัตถุ ๔ นั้นอาจจะทำด้วยเจตนาที่ไม่สุจริต
 ก็ได้ อาจจะทำด้วยความหลอกลวง อาจจะทำด้วยเจตนาเพื่อ
 ประโยชน์ส่วนตนก็ได้ เพราะฉะนั้น จะต้องให้กลมกลืนกันทั้ง
 ภายในภายนอก ทำได้อย่างนี้ก็เท่ากับว่าปฏิบัติอย่างท่านัตถกะ
 ซึ่งเป็นอุบาสกที่ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะ
 ในการสงเคราะห์บริษัท นี่เป็นเรื่องค่านิยมแห่งเมตตากรรณ

ค่านิยมแห่งความสันโดษ

ต่อไป เรื่องค่านิยมแห่งความสันโดษ ในเมืองไทยก็เป็นที่
 รู้กันทั่วแล้วว่า ไทยเราได้รับการสั่งสอนจากพระพุทธศาสนาให้
 มีความสันโดษ ทีนี้ อาตมาอยากจะเติมว่า ค่านิยมในทางพุทธ
 ศาสนา ได้แก่ ค่านิยมแห่งความสันโดษและไม่สันโดษคือ สันโดษ

ในกรณีที่ไม่ควรสันโดษ และไม่สันโดษในกรณีที่ไม่ควรสันโดษ เพราะว่าสันโดษอย่างเดียวนี้อาจจะขาดความสมบูรณ์ไปก็ได้ พระพุทธเจ้าเองก็ทรงย้ำในเรื่องความไม่สันโดษ แต่เราอาจจะมองข้ามไปเสีย สันโดษไม่ใช่สันโดษเฉยๆ สันโดษด้วยปัจจัย ๔ ที่ตนเองหามาได้เป็นของตน ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรโดยชอบธรรม

ส่วนความไม่สันโดษ พระพุทธเจ้าก็ตรัสไว้มาก อย่างใน อังคุตตรนิกายบอกว่า พระองค์เห็นประจักษ์คุณของธรรม ๒ ประการ คือ ความไม่สันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย กุศลธรรม คือ สิ่งที่ตั้งามทั้งหลายเป็นสิ่งที่พระองค์ไม่สันโดษ แล้วอีกอย่างหนึ่งก็คือความเพียรที่ไม่ระย่อ คือ ไม่ยอมถอย ถ้าทำอะไรก็มี อธิษฐาน คือ มีความตั้งใจเด็ดเดี่ยว ตอนที่พระพุทธเจ้าจะสำเร็จ โพธิญาณ พระองค์แล้วว่าเมื่อพระองค์ประทับนั่งที่ต้นโพธิ์นั้น พระองค์ได้อธิษฐานคือตั้งพระทัยเด็ดเดี่ยวว่า ถ้าไม่ได้ตรัสรู้ แล้วถึงแม้เลือดเนื้อจะแห้งหมดไป ก็จะไม่ลุกขึ้นจากที่ประทับ อย่างนี้เป็นต้น

หรืออย่างเวลาตรัสสอนพระโสดาบันว่า พระโสดาบันที่ตก อยู่ในความประมาท และไม่ประมาทนั้นอย่างไร พระโสดาบันที่มีความประมาทคือผู้ที่ได้ก้าวหน้าในคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระโสดาบัน มีคุณสมบัติของพระโสดาบันแล้ว แต่สันโดษพอใจใน

คุณธรรมแค่นั้น ได้ชื่อว่าเป็นผู้ประมาท หรืออยู่อย่างผู้ประมาท ผู้ไม่ประมาทเป็นอย่างไร ได้แก่ พระโสดาบันที่มีคุณสมบัติของพระโสดาบันแล้ว ไม่สันโดษด้วยคุณธรรมเพียงเท่านั้น แต่พยายามทำให้ก้าวหน้าต่อไป อย่างนี้เป็นต้น

เรื่องความไม่สันโดษนี้มีอยู่มากหลาย เราสามารถนำมาพิจารณาศึกษากันได้เป็นพุทธพจน์แท้ เพราะฉะนั้น เราต้องแยกกันให้ถูกว่า อันไหนเป็นสันโดษที่พระพุทธเจ้าทรงส่งเสริม อันไหนไม่ทรงสรรเสริญ

ฉันท์กะกับตัณหา

ต่อไปจะว่าด้วยเรื่องฉันท์ กับตัณหา รู้กันดีในวงการพุทธศาสนาว่า เราไม่ส่งเสริมตัณหา ตัณหาเป็นสมุทัย เป็นอริยสัจข้อที่ ๒ ดังพุทธพจน์ว่า

ทุกขสมุทโย อริยสัจจํ ปทาตพพํ

สมุทัยแห่งทุกข์เป็นสิ่งที่พึงละเสีย

เพราะฉะนั้น ตัณหาทำนจึงให้กำจัด ตัณหา แปลว่า ความอยาก อยากได้อะไรต่างๆ หลายคนก็เลยว่า ศาสนาสอนอย่างนี้ คนก็เลยไม่อยากได้อะไร เพราะฉะนั้น เราก็ต้องแก้ไขคือ ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความอยากได้มากๆ จะได้พัฒนาประเทศ

ชาติ อันนี้เป็นข้อสรุปของท่านผู้ทีกล่าวต่อว่าหลักของพระพุทธศาสนาบอกว่า เราจะต้องส่งเสริมการพัฒนาด้วยการส่งเสริม ตัณหา

ความอยากนี้คำศัพท์ที่เราใช้ทั่วไป ก็คือ ตัณหา แบ่งเป็นอยากได้ (กามตัณหา) อยากเป็น (ภวตัณหา) อยากไม่เป็น (วิภวตัณหา) อยากได้อยากเป็นนี้ไม่ใช่ของดีแน่ พุทธศาสนาบอกว่า คนเรามีแล้วไม่ต้องไปส่งเสริม ทุกคนมีตัณหา ตัณหาเป็นสิ่งที่เราจะต้องระงับไม่ใช่เพิ่ม ที่นี้ เราจะแก้ปัญหาได้อย่างไร พุทธศาสนาไม่ให้อยากรวยหรือ อันนี้จะเป็นข้อที่ต้นสำหรับเราละ เราหาทางออกไม่ได้หรือ

มาดูในอิทธิบาท ๔ มีอะไร ยังไม่ต้องเข้าหลัก เอาแค่ว่าเราเห็นง่ายๆ ถ้าเรานึกเฉลียวใจขึ้นมากก็จะเห็นว่า อิทธิบาท ๔ เริ่มด้วยฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น เช่น ในกรณีที่เรารักใคร่ในศาสนา อยากรู้หลักพุทธศาสนา อยากปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา เราเรียกว่ามี 'ฉันทะ' ในพุทธศาสนานั้นท่านสอนฉันทะเป็นทางที่จะให้คนทำงาน แต่ถ้าไปสนับสนุนตัณหาคืออยากได้ อยากเป็น คนก็มีแต่อยากเอา แต่ไม่อยากทำ ท่านจึงให้ละตัณหาเสีย และให้ส่งเสริมฉันทะแทน แต่ฉันทะมี ๓ อย่าง คือ

๑. **ตัณหาฉันทะ** หรือกามฉันทะ พอใจกาม หรืออยาก

ได้อยากเอาอันนี้เป็นอกุศล ไม่ดี

๒. **กัตตุกัมยตาฉันทะ** ความอยากทำ หรือฉันทะในการทำงาน อยากทำดีก็มี อยากทำไม่ดีก็มี อันนี้เป็นสิ่งที่พอจะเลือกสนับสนุนได้

๓. **กุศลฉันทะ** ฉันทะที่เป็นกุศล เรียกอีกอย่างว่า ธรรมฉันทะ คือ ฉันทะที่เป็นธรรม ฉันทะในธรรม อันนี้ดี

แม้แต่อยากได้นิพพานก็ใช้คำว่า ฉันทะ ใครบอกว่าอยากได้นิพพานผิด บาลีก็มีว่า ฉนโท อรหตตปฺปตฺติยา ฉันทะเพื่อการบรรลุซึ่งพระอรหันต์ผล อันนี้ก็เป็ฉันทะ ในอังกุตตรนิกาย พระพุทธเจ้าตรัสว่า ธรรม ๖ ประการเหล่านี้ เป็นสิ่งที่หาได้ยากในโลก ธรรมหกข้อนี้ มีอยู่ข้อหนึ่งว่า **กุศลธรรมฉันทะ เป็นสิ่งที่หาได้ยาก** ก็เป็นอันว่าพระพุทธศาสนาสอนส่งเสริมฉันทะ การที่จะเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา ก็อาศัยฉันทะเป็นแรงจูงใจที่สำคัญ

พูดง่าย ๆ ก็คือว่าสิ่งที่จะใช้เป็นแรงจูงใจในทางพุทธศาสนานั้นมีใช้ตัณหา ความอยากได้อยากเป็นนี้ทุกคนมีอยู่แล้ว แต่ความอยากทำ หรืออยากธรรมนี้หาได้ยาก ไม่ว่าจะเป็ความอยากทำงาน ความอยากสร้างความดี หรือความใฝ่รู้ก็ตาม นี้แหละคือ ความอยากที่เป็นฉันทะ คนที่อยากแบบฉันทะหาได้

ยาก คนอยากแบบตันทาหาได้ง่าย จึงมีแต่คนอยากได้โดยไม่ต้องทำงาน อยากรับอะไรๆ โดยไม่ต้องทำความดีงาม ถ้าจะต้องทำงานก็กลัวว่าทำ ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ทำ พยายามหลีกเลี่ยงการทำ เพราะฉะนั้น ถ้าไปส่งเสริมตันทาเข้า อาจจะอยากทำ เพราะมันจำเป็นต้องทำ แต่ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ทำ เป็นทางให้เกิดความเกียจคร้านและทุจริต ถ้าพัฒนาด้วยตันทาก็เป็นการพัฒนาที่ผิดพลาด ไม่ต้องไปส่งเสริม เพราะตันทาเรามีทุกคน ไม่ต้องกลัว จะไม่มี มีอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น เพียงแต่คอยคุมมันให้ดี

ในทางตรงข้าม ควรส่งเสริมฉันทะความอยากทำให้ทุกคนอยากทำงานนี้ดี อันนี้อาตมาว่าสำคัญ สร้างฉันทะให้มีขึ้น อยากรจะทำงาน อยากรจะทำสิ่งที่ดี ให้มีกุศลฉันทะ ธรรมฉันทะ เช่น อยากรให้มีความสะอาด อยากรจะเห็นความมีคุณภาพของพลเมือง อยากรจะเห็นคุณความดีเกิดขึ้น อยากรจะให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ดี เป็นครูอยากให้นักเรียนดี เป็นนักเรียนอยากให้ได้ความรู้ นำมาใช้ประโยชน์อะไรก็ได้ นี้เรียกว่าใช้กุศลฉันทะ แล้วส่งเสริมฉันทะที่มันอยากทำ มันก็สอดคล้องไปกันได้ ทำให้เกิดการพัฒนาที่ถูกต้อง อันนี้เป็นค่านิยมพุทธศาสนาที่ว่าไม่ละตันทาเฉยๆ แต่ให้ส่งเสริมฉันทะไปด้วย

ค่านิยมแห่งความไม่ประมาท

ต่อไปเป็นเรื่อง ความไม่ประมาท หรือ **อัปมาทธรรม** อัปมาทธรรมนี้ เป็นธรรมที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดธรรม หรือรอยเท้าช้าง คือ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ธรรมทั้งหลายรวมลงได้ในความไม่ประมาท เหมือนนมรวมรอยเท้าสัตว์บกใหญ่ เล็กทั้งหลายลงในเท้าช้าง อัปมาทธรรมนั้นเป็นหลักของการกระตุ้นเตือนตนเอง ทำให้เร่งด่วน ยับยั้ง ไม่ตกไปในทางความชั่ว ไม่หลงลืม ไม่ปล่อยตัว ส่วนในทางความดีก็ไม่ละเลย ไม่ปล่อยปละละทิ้ง พยายามทำให้เกิดขึ้น ต้องมีความไม่ประมาทก่อน ถ้ามีความไม่ประมาทแล้วก็จะนำไปสู่ความก้าวหน้าได้

ความจริงธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นเหมือนรอยเท้าช้างมีหลายข้อ โยนิโสมนสิการก็ใช่ อริยสังคีติก็ใช่ แต่เฉพาะที่นี้ไปยกเอาอัปมาทธรรมมา และก็น่าจะกำหนดเอาเป็นค่านิยมพุทธศาสนาไว้ด้วย ความไม่ประมาทคือไม่ขาดสติ ไม่ขาดสติ ก็มีความรับผิดชอบด้วยคือ ถ้าเป็นเรื่องที่จะผิดพลาด เราไม่ยอมถลำไปตาม แต่ถ้าโอกาสแห่งการทำความดีมาถึงก็ขมิ้มมันทำไม่ยอมให้ผ่านไปเปล่า ธรรมข้อนี้ควรเอามาใช้ไม่เฉพาะในกิจการงานต่างๆ แม้แต่ชีวิตก็ควรไม่ประมาทเหมือนกัน เราไม่รู้ว่ ภายหน้าของเราจะเป็นอย่างไร เราก็ต้องไม่ประมาท ชีวิตของ

เราจะอยู่ กันไปกี่วันเราก็บอกไม่ถูก ถ้ามีความไม่ประมาท พิจารณาชีวิตแล้ว ก็จะไม่หุดหู่ไม่ท้อแท้ใจ เราพิจารณาแล้ว บังเกิดความไม่ประมาท เกิดความสังเวช

คำว่า 'สังเวช' นี้เราเข้าใจกันอย่างไร ถ้าเข้าใจคำว่าสังเวช หมายถึงความสลดหดหู่ใจ แล้วก็เลยกลายเป็นว่าทุเรศอะไรไปด้วย สังเวชนี้ถ้าไปดูหลักฐานที่ท่านสอนไว้จะเข้าใจ เช่น ถ้าเรตกอยู่ในความประมาทแล้ว ต่อมาไปเห็นคนเจ็บใกล้จะตาย เกิดความสังเวช ก็คือเกิดความได้คิดขึ้นว่าจะต้องรีบเร่งทำความดี ให้ไปดูหลักฐานในพระไตรปิฎกว่าเป็นอย่างนี้หรือไม่

เรามาเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าสังเวชนี้มันสลดหดหู่ใจ แต่ความจริงไม่ใช่ เห็นอะไรแล้วได้คิดขึ้นมา ว่าเราจะต้องรีบทำสิ่งที่เป็นคุณงามความดี เป็นกุศล ละความชั่ว อย่างนี้จึงจะเรียกว่าเป็นความสังเวช ถ้ามีใครมาถามว่าไปดูสถานที่ที่พระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ ปรีณิพพานไปเพื่ออะไร ก็ตอบว่าเพื่อให้เกิดความสังเวช ความสังเวชได้คิด กระตุ่นเตือนใจ ระวังเตือนว่า แม้แต่พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นมหาบุรุษก็ยังปรีณิพพาน สถานที่นี้เกี่ยวข้องกับพระองค์ เป็นเครื่องเตือนให้คิด เป็นเครื่องเตือนใจตนเองให้รีบชวนชวายุปฏิบัติธรรมของพระองค์ เร่งทำความดีงามบำเพ็ญธรรมด้วยความไม่ประมาท อย่างนี้จึงจะเรียกได้ว่าเป็นสังเวชนียสถาน

จะพูดต่อไปอีกสักเล็กน้อย ค่านิยมพุทธมีหลายอย่าง วันนี้เอาตมานำมาให้ช่วยกันคิดพิจารณาจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม

ค่านิยมแห่งการพึ่งตน

ต่อไปก็คือ ค่านิยมแห่งการพึ่งตน พอพูดถึงเรื่องพึ่งตน ทุกท่านบอกว่าใช่แล้ว ความรู้ง่ายๆ หลายนานจำพุทธภาษิตได้ว่า อตตาทิ อตตโน นาโถ **ตนแลเป็นที่พึ่งของตน**

หลักธรรมเรื่องการพึ่งตนนี้ ท่านสอนเพื่อให้แต่ละคนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง คือ เราแต่ละคนนี่จะต้องพยายามพึ่งตนเอง แต่บางทีในการนำมาใช้ก็เกิดปัญหา อย่างเช่น ฝรั่งเศส คนเขาไปโจมตีว่าพุทธศาสนานี้สอนหลัก อตตาทิ อตตโน นาโถ ตนพึ่งตน อันนี้สอดคล้องกับหลัก สุทธิ อสุทธิ บัณฑิตตั้ง **ความบริสุทธิ์ ไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน คนหนึ่งทำคนอื่นให้บริสุทธิ์ไม่ได้**

หลักสองหลักนี้เข้ากัน สอดคล้องกันดี เมื่อสอดคล้องกันดี ก็มาเป็นอันตรายแก่ประเทศไทย

อันตรายยังไง คนไทยบอกว่ามนุษย์แต่ละคนนี่ตัวใครตัวมัน อตตาทิ อตตโน นาโถ ก็คือหลักตัวใครตัวมัน ช่วยกันไม่ได้ ถ้าเราไปเห็นคนตกทุกข์ได้ยาก ก็ต้องนึกถึงหลักพึ่งตัวเองต้อง

บอกว่าเฮ้อ... ตัวทำไมไม่พึ่งตัวเอง? ถ้าคุณพึ่งตนเองก็ไม่เป็นอย่างนี้ เขาบอกว่าหลักการอย่างนี้ ไม่สนับสนุนให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แล้วจะไปคล้องจองกับหลักการอื่นด้วย

หลักการในพุทธศาสนาบอกว่า กรรมแก่ใครทำมาอย่างไรก็ได้ อย่างนั้น ใครเป็นอย่างไรเวลานี้ก็เป็นเพราะกรรมของเขาทำไว้ ต้องปล่อยให้เขาปรับกรรมของเขาเอง ไม่ต้องไปช่วย เขาก็ต้องพึ่งตนคือช่วยตัวเองไป คนชาวพุทธไทยก็ไม่คำนึงถึงกันแล้วยังสอดคล้องกับหลักอุเบกขาอีก เมื่อเป็นของเขาเราก็ต้องมีอุเบกขา คือ วางเฉยซะ ไม่ยินดียินร้ายเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ ก็เลยจบกัน เป็นอันว่าหลักการทั้งหลายสอดคล้องกันหมดเลย ทำให้คนไทยไม่ต้องชวนชวาช่วยช่วยเหลือกัน เขาไปเขียนหนังสือเขียนตำราโจมตีอย่างนี้

ที่นี้ ก็มาพูดถึงการพึ่งตนตามหลักพุทธศาสนาว่าเป็นอย่างไร อัตตา หิ อัตตโน นาโถ ถ้ามุ่งไปที่ธรรมะชั้นใน การเข้าใจสังขาร การที่จิตใจของเราจะพ้นจากกิเลสจะพ้นจากความทุกข์ได้ในขั้นสุดท้าย คนอื่นใครเล่าจะมาช่วยได้ มันทำให้กันไม่ได้ ความบริสุทธิ์ไม่บริสุทธิ์นี้มันของเฉพาะตนเป็นของแน่นอน เป็นหลักสังขจะ นี่ถ้าให้เราต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ช่วยตนเอง แต่การพึ่งตนเองมิได้หมายความว่ามิให้ช่วยผู้อื่น และมีใช้ว่า คนอื่นช่วยอะไรไม่ได้เลย หลักธรรมที่ยืนยันมีมากมาย

สังคหัตถุ เป็นต้น ก็เป็นหลักธรรมที่ให้ช่วยกันทั้งนั้น

หลักธรรมที่คู่กับอันนี้ ก็คือ กัลยาณมิตร ให้เป็นกัลยาณมิตรของกันและกัน และกัลยาณมิตรนี่ก็เป็นหลักการสำคัญของพุทธศาสนา เรียกว่าเป็นปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิและเป็นเบื้องต้นแห่งอริยมรรค ก่อนที่พระอาทิตย์จะอุทัยนั้น มีแสงอรุณให้เห็นได้ก่อนฉันใด การมีกัลยาณมิตรก็เหมือนกับเป็นแสง เงินแสงทอง เป็นนิमितแห่งการเกิดขึ้นของอริยมรรค ฉะนั้น

นี่หมายความว่า ในเรื่องของสังคม การช่วยเหลือกันและกันเป็นหลักสำคัญในพระพุทธานุศาสน์ สำหรับตนเองเราต้องพยายามช่วยตัวเอง แต่สำหรับผู้อื่นเราต้องช่วยเขา ไม่ใช่คอยให้เขามาช่วยเรา ในขั้นสุดท้ายหรือขั้นในสุดแล้ว ทุกคนต้องช่วยตัวเองแน่นอน คนอื่นเขาจะมาช่วยอยู่ตลอดเวลาไม่ได้ และข้างในแท้ๆ เขาก็ช่วยไม่ได้ แต่ก่อนถึงนั้นจะต้องมีการช่วยเหลือกัน

ที่นี้ ท่านบอกให้ทุกคนพึ่งตนอย่างไร พึ่งตนด้วยการทำตนให้เป็นที่พึ่งได้ อันนี้เพื่อจะได้ไม่ต้องให้คนอื่นมาช่วย เมื่อพึ่งตนได้ก็ไม่ต้องเป็นภาระแก่คนอื่น และคนที่พึ่งตนได้จึงจะช่วยเหลือคนอื่นได้ ถ้าพึ่งตนไม่ได้ ก็เป็นภาระของคนอื่น ถ้าคนส่วนมากในสังคมใดพึ่งตัวเองไม่ได้ สังคมนั้นก็ไม่ต้องคิดทำอะไรให้เจริญก้าวหน้า เหมือนเรือที่มีแต่รูรั่วแล้วแต่คอยปะรูก็หมดมือ หมดเวลา ถ้าทุกคนพึ่งตนไม่ได้ก็ไม่มีใครช่วยใครได้

เลยและทำอะไรไม่ได้เลย

คนที่ไม่รู้จักพึ่งตน คนอื่นเขาไม่ยอมมาช่วย แต่ถ้าเราพึ่งตนเองได้ดีแล้ว เวลาเราพึ่งตนเองไม่ได้ คนอื่นเขาอยากช่วย เพราะฉะนั้น การได้พึ่งคนอื่นที่เขาอยากช่วยเป็นการพึ่งตนด้วย และมันก็เป็นความจริงอย่างนั้น หลักธรรมต่างๆ จะสอดคล้องกัน พระพุทธเจ้าตรัสหลักธรรมต่อกันเป็นทอด ต้องมองดูอย่างสัมพันธ์กัน

พระพุทธเจ้าตรัสหลักธรรมสำหรับสร้างที่พึ่ง ได้แก่ หลักธรรมที่ทำตนให้เป็นที่พึ่งได้ เรียกว่า นาถกรณธรรม ๑๐ ประการ ในหลักธรรม ๑๐ ประการนั้น มีสติ มีปัญญา มีสันโดษ มีความเพียร มีอะไรทำอะไร และมีข้อหนึ่งว่า ขวนขวายเอาใจใส่ช่วยกัน ช่วยเหลือกิจการของเพื่อนร่วมหมู่คณะ (กิงกรณียะสุ ทักขตา) หลักข้อนี้ แสดงว่าการที่จะพึ่งตนเองได้นั้นต้องช่วยเหลือคนอื่นด้วย เป็นอันว่าการที่จะพึ่งตนเองได้นั้น ในบรรดาธรรมะทั้งหลายที่จะต้องปฏิบัติ ธรรมข้อหนึ่งก็คือต้องเอาใจใส่ช่วยเหลือผู้อื่นด้วย เพราะฉะนั้น ธรรมะของเราสัมพันธ์กัน ในที่สุดการพึ่งธรรมก็คือพึ่งตน การพึ่งตนก็คือพึ่งธรรม

เพราะฉะนั้น ในตอนที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานจึงได้ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อตตสธนา อัมมสธนา **จงมีตนเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมะเป็นที่พึ่ง จงมีตนเป็นประทีป และจงมีธรรมเป็น**

ประทีป นี้แสดงว่าการพึ่งตนและพึ่งธรรมเนื่องอยู่ด้วยกัน อย่างเช่นที่ตรัสว่า ภิกษุพึ่งตนเองนั้นคืออย่างไร แล้วเฉลยว่า ภิกษุปฏิบัติตามหลักสติปัญญา ๔ อย่างนี้ เรียกว่าพึ่งตน ถ้าพึ่งตนแล้วก็ต้องใช้สติปัญญา ต้องประพฤติปฏิบัติ การประพฤติธรรมก็รวมทั้งการช่วยเหลือผู้อื่นด้วย เราต้องเข้าใจใช้ให้ถูก

คำนิยามแห่งการใช้ปัญญา

ต่อไป คำนิยามแห่งการใช้ปัญญา พุทธศาสนาอย่างไรในเมืองไทยนี้ เรียกว่าเป็นแบบเถรวาท พุทธศาสนาเถรวาทที่ถือหลักธรรมข้อ 'ปัญญา' เป็นเอก พระพุทธศาสนาแยกนิกายเป็นมหายานกับเถรวาท ทางฝ่ายมหายานบอกว่า เถรวาทอย่างไรในประเทศไทยถือหลักปัญญาเป็นสำคัญ และก็หย่อนในด้านกรุณา มหายานเอง ก็หนักในด้านกรุณา แต่ก็หย่อนด้านปัญญา กรุณาก็คือความต้องการที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ต้องการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ ไม่ยอมเข้าสู่ปรินิพพานจนกว่าจะได้ช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นจากโสมภังคารเสียก่อนแล้วพระโพธิสัตว์จึงจะเข้าปรินิพพานภายหลัง นี่เป็นคำนิยามทางฝ่ายมหายาน แต่ก็ก็เป็นเพียงการเน้นต่างกันเท่านั้น

พระคุณของพระพุทธเจ้ามีปัญญาเป็นตัวการสำคัญ จะต้อง ใช้ปัญญาในการปฏิบัติธรรม ด้วยปัญญาจึงจะเข้าใจและ

เข้าถึงความจริง เพราะฉะนั้น ในทางพุทธศาสนาจึงถือหลักว่า ปัญญา สำคัญยิ่งนัก อย่างในสังยุตตนิกายก็บอกว่า ในบรรดาธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลนี้ ปัญญาเป็นยอด คือ เป็นหลักธรรมเอกที่จะทำ ให้ตรัสรู้หรือเข้าสู่จุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา อันนี้ต่างกับศาสนาทั่วไปที่ยกศรัทธาเป็นใหญ่ ถือศรัทธาเป็นหลักการสำคัญ

พุทธศาสนาถือศรัทธาเป็นหลักการสำคัญเหมือนกัน แต่ในขั้นสุดท้ายจะต้องก้าวพ้นขั้นศรัทธา คือ ไปด้วยศรัทธาได้ในขั้นต้นๆ พระอรหันต์ในขั้นต้นๆ จะมีศรัทธาเป็นหลักเด่นอย่างพระโสดาบันนี้มีองค์คุณลักษณะสำคัญ คือ ความเป็นผู้มีศรัทธาที่มั่นคง มีความเลื่อมใสไม่วอกแวก ไม่คลอนแคลนในพระธรรม แต่พอเป็นพระอรหันต์แล้วก้าวพ้นขั้นศรัทธา คือ เห็นชัดเห็นจริงด้วยตนเอง

เหมือนอย่างที่พระพุทธเจ้าเคยตรัสถามพระสารีบุตรว่า ข้อธรรมอย่างนั้นอย่างนั้นเป็นอย่างไร พระสารีบุตรบอกอย่างนั้นอย่างนั้น แล้วพระพุทธเจ้าตรัสถามว่า ที่เรากล่าวอย่างนี้เป็นด้วย เชื่อตามที่ตถาคตกล่าวหรืออย่างไร พระสารีบุตรตอบว่า มิใช่เชื่อเพราะพระองค์ตรัส แต่เพราะได้รู้เห็นด้วยตนเอง แสดงว่าขั้นสุดท้ายแล้วต้องก้าวพ้นขั้นศรัทธา ในพุทธศาสนาขั้นศรัทธาเป็นธรรมเครื่องนำทาง ในขั้นสุดท้ายต้องก้าวพ้นไป แต่ไม่ใช่ไม่

เชื่อ ไม่เชื่อกับไม่ต้องเชื่อเป็นคนละอย่างกัน บอกไม่เชื่อ พระพุทธเจ้าตรัสอะไรก็ไม่เชื่อ อันนี้ไม่เชื่อเพราะไม่เห็นด้วย แต่ถ้าตัวเองเห็นเองแล้วก็ไม่ต้องไปเชื่อใคร ถ้าหากว่าคุณเลื่อมใสแล้วเขาเอาผ้ามาให้ดู เขาบอกว่าคุณเชื่อไหม ผ่านนี้มีสีเขียวสีแดง เราจะต้องบอกว่าเชื่อไหม ไม่ต้องเชื่อแล้วเห็นเองแล้ว

ที่นี่ ถ้าเราหลับตาแล้วเขาเอาผ้าห่มมาแสดงบอกว่าเขียวหรือแดง คุณไม่เห็นคุณจะว่าเขียวหรือแดงได้อย่างไร ถ้าเขาถามว่าคุณเชื่อไหมว่าเขียว คราวนี้แหละเราจะต้องบอกว่าเชื่อหรือไม่เชื่อ เริ่มแต่ต้องลองพิจารณาดูว่าคนที่มาบอกเราเป็นคนน่าเชื่อไหม เรารู้จัก ไม่รู้จัก มีนิสัยอย่างไร ถ้ารู้จักเขา เขามาด้วยเหตุผลอะไร เชื่อดีหรือไม่เชื่อดี อย่างนี้เรียกว่าเชื่อหรือไม่เชื่อ เราหลับตาฟังเขาบอกไม่เห็นเอง จึงต้องคิดว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อ เขาบอกว่าเขียวเราอาจจะเชื่อว่าเขียว ถ้าเขาว่าแดง เราอาจจะไม่เชื่อว่าแดง แต่ถ้าเราเลื่อมใสตัวเอง แล้วเรามองเห็นเองนี่นะ เราต้องบอก ว่าเชื่อไหม ก็ไม่ต้องแล้ว เห็นเองรู้เองธรรมในพระพุทธศาสนาถ้ายังเป็นขั้นเชื่อ ก็ยังเป็นขั้นศรัทธา ในขั้นโสดาบันนี้ยังเป็นขั้นศรัทธาอยู่ ต่อจากนั้นปัญญาจะต้องเจริญขึ้นมาแทนจนถึงขั้นตรัสรู้ ปัญญาเป็นยอด

อย่างไรก็ตามไม่ควรตีความเลยเถิดเกินไป เช่น ในกาลามสูตร ไม่ใช่แปลว่าไม่ยอมเชื่อใคร พระพุทธเจ้าตรัสธรรมมาให้

พินิจไตรตรองดูก่อน ไม่ใช่ตรัสให้เชื่อ แต่บางคนแปลเลยไปว่า หมายความว่าพระพุทธเจ้าตรัสว่าไม่ให้เชื่อใครๆ หรืออะไรๆ เลย อย่างนี้ก็ยังมี ความจริงต้องบอกว่า ตำราว่าอย่างนี้ หลักฐานใน ตำราว่าอย่างนี้ อาจารย์บอกอย่างนี้ ขนาดน่าเชื่ออย่างนี้ยังต้อง พิจารณาด้วยปัญญาก่อน แล้วอย่างอื่นจะแค่นั้น คือท่านให้ พิจารณา ก่อน แต่รวมความก็คือถือปัญญาเป็นหลักธรรมข้อ สำคัญ มีค่านิยมแห่งการใช้ปัญญา

ค่านิยมแห่งการฝึกตน

ต่อไปคือ ค่านิยมแห่งการฝึกตน ซึ่งรวมถึงการสำรวจตัว เองด้วย สำรวจตัวเองจะมาด้วยกันกับฝึกตน พระพุทธเจ้าได้ ตรัสย่ำว่า

ทันโต เสฏโฐ มนุสเสสุ

แปลว่า ในหมู่มนุษย์ คนที่ฝึกแล้วประเสริฐสุด

หรือตรัสอีกที่ว่า

วิชชาจรณสัมปันโน โส เสฏโฐ เทวมานุเส

หมายความว่า ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยวิชาและจระณะนั้นเป็น ผู้ประเสริฐ สุดในหมู่มนุษย์ทั้งปวง ไม่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น แม้ แต่เทวดา คนที่ฝึกตนเองแล้ว ก็ยังประเสริฐกว่า

นี่เป็นค่านิยมแห่งการฝึกตน หลักการของพระพุทธศาสนา มีว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และฝึกได้ดีที่สุด ถ้าหากว่าไม่ฝึก แล้ว อาจจะไม่ดี หรืออาจจะต่ำกว่าสรรพสัตว์ แต่เมื่อฝึก แล้วก็ประเสริฐสุด แม้แต่เทวดาหรือว่าพรหมยังต้องบูชา พระ พุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาเอก สัตถา เทวมนุสสานัง เป็นศาสดาทั้ง ของเทวดาและมนุษย์ เทวดายังต้องมาไหว้พระพุทธเจ้า เพราะผู้ ที่ฝึกตนเองนั้นเป็นผู้ที่สูงสุด ในเมื่อเรามีค่านิยมว่ามนุษย์เป็น สัตว์ที่ฝึกได้ เราก็ต้องเห็นคุณค่าของการฝึก คือ ต้องเห็นคุณค่า ของการศึกษา การศึกษานี้หมายถึงการศึกษาตามความหมายของ พุทธธรรม การศึกษาในแง่ของพระพุทธศาสนาหมายถึงการ ฝึกตน ฝึกตน คือ ทำตนให้เจริญองงาม หรือพัฒนาตน ทำให้ ชีวิตดีขึ้นทั้งด้านความประพฤติ การอยู่ร่วมในสังคม จิตใจ และ ปัญญา

ค่านิยมแห่งคุณค่าของชีวิต

ค่านิยมอีกสองอย่างคือ ค่านิยมแห่งคุณค่าของชีวิตที่ท่าน ฝากไว้ว่า ความเป็นโสดาบันหรือโสดาปัตติผลประเสริฐกว่า แม้ แต่ความเป็นเอกราชบนผืนแผ่นดิน แม้แต่การไปสวรรค์ ไป เทวโลก แม้แต่อิสราธิบดียในโลกทั้งมวล

ค่านิยมนี้มีความหมายอย่างไร ค่านิยมนี้หมายความว่า

การปรับปรุงชีวิตของเรามีคุณค่ามากกว่าผลได้ภายนอกทั้งหมด ไม่ว่าจะลาภ ยศ สรรเสริญ ความมั่งมี ความยิ่งใหญ่ การปรับปรุงชีวิตนี้เป็นสิ่งสำคัญสุดยอด เข้ากับเรื่องการฝึกตนเมื่อกี้ นี้ ถ้าเราสร้างค่านิยมนี้ได้เราก็เข้าถึงค่านิยมพุทธศาสนาอย่างอื่นได้ เพราะอันใดที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าเป็นสิ่งประเสริฐ ในคติพุทธศาสนาถือว่าเป็นสุดยอดดีเลิศ ที่สำรวจมานี้ก็มีหลายอย่างตามที่อาตมาได้อธิบายมาตั้งแต่ต้น ก็มายุติว่าการบรรลุโสตาปัตติผลนี้ถือว่าสำคัญยิ่งกว่าการได้เป็นผู้มีอำนาจ ยิ่งกว่าการได้รับการกราบไหว้บูชา ยิ่งกว่าสิ่งที่เป็นโลกธรรมซึ่งเป็นความสำเร็จภายนอก นี่คือการเห็นคุณค่าชีวิตของมนุษย์

การที่จะคิดปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น ถ้าแต่ละคนมีค่านิยมนี้ก็เท่ากับว่า แต่ละคนเห็นคุณค่าของการเข้าใจในชีวิตของตนเองพยายามปรับปรุงส่งเสริมคุณค่าของชีวิตการที่จะไม่ทำชั่ว เพราะจะเป็นการทำลายคุณค่าของชีวิต ถ้าเราเห็นคุณค่าของชีวิตสุดยอดแล้วเราจะไม่กล้าทำความชั่ว เพราะกลัวจะมาทำลายคุณค่าชีวิต และเราจะต้องพยายามทำความดี ปรับปรุงส่งเสริมให้ชีวิตเจริญงอกงามขึ้นจนบรรลุถึงความดีงามหรือประโยชน์สูงสุด

ค่านิยมแห่งความเป็นอิสระ หรือความไม่ยึดติด

สุดท้าย ค่านิยมแห่งความเป็นอิสระ หรือความไม่ยึดติด เข้าใจกันทั่วไปว่า เป็นความไม่ยึดมั่นความไม่ยึดติดถือมั่นในสิ่งต่างๆ สอดคล้องกับหลักไตรลักษณ์ สอดคล้องกับปัญญา ความรู้เท่าทันสภาวะความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย

ความเป็นอิสระไม่ยึดติดนี้ บางทีก็ต้องระวังไม่ให้เกิดความเข้าใจผิด ความเป็นอิสระมันใกล้เคียงกับความเป็นเสรี ความเป็นเสรีก็เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของผู้ตรัสรู้แล้ว ผู้ที่ได้ตรัสรู้นี้เป็นเสรี คือมีความเสรีในจิตใจที่จะทำการต่างๆ ในแนวของปัญญา เป็นอิสระคือพ้นจากอำนาจของตัณหาอุปาทาน

ความเป็นอิสระในที่นี้ เรียกว่าไม่ยึดติด ไม่ใช่เป็นอิสระเสรีที่ว่า ฉันอยากทำอะไรก็ได้ อันนี้คนมักจะเข้าใจผิดว่าเป็นอิสระ คติในพุทธศาสนาไม่มีอย่างนั้น ความเป็นอิสระเสรีหมายความว่า ฉันรู้ว่าควรทำอะไรก็ได้ เราเป็นอิสระเสรีตามเหตุผล เราดำเนินชีวิตตามเหตุผลได้ ปัญญาบอกว่าสิ่งนี้ดีงามก็ทำตามได้ ไม่ใช่ทำไปตามความดีอันของตนเอง แล้วบอกว่าอิสระเสรีคือฉันอยากจะทำอะไรก็ทำอย่างนั้น อันนี้ก็เห็นจะเป็นสิ่งที่เรียกว่า 'เสรีทาส' คือ ความเป็นทาสอย่างเสรี หมายความว่า เราเป็นทาสของกิเลส แล้วก็เลยแสดงกิเลสได้อย่างเสรี

ถ้าหากว่าเป็นอิสระในทางพระพุทธศาสนา ก็หมายความว่า มีอิสระมีความสามารถที่จะดำเนินไปตามทางแห่งเหตุผล ความดีงาม และความถูกต้อง อันนี้เป็นอิสระอย่างแท้จริง ปัจจุบันนี้ เรามาเน้นคติเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น เราไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่ยึดติดในสิ่งทั้งหลาย คือ เราไม่ถือสิ่งต่างๆ ไปตามอำนาจกิเลสของเรา เราจะป็นอิสระอย่างแท้จริง คำว่าไม่ยึดติดจะมาสอดคล้องกับเรื่องความเป็นอิสระเสรี แต่ก็ต้องระวังเหมือนกัน ความเป็นอิสระเสรีไม่ยึดติดนี้ จะต้องเกิดขึ้นด้วยปัญญา มิฉะนั้น อาจกลายเป็นความยึดมั่นในความไม่ยึดมั่น

คนเรานี้จะมีความยึดมั่นได้แม้กระทั่งในความไม่ยึดมั่น ความยึดมั่นในความไม่ยึดมั่นเป็นอย่างไร เรามีคำสอนธรรมว่า ไม่ควรยึดมั่น เราก็อยากจะประพฤติตามหลักธรรมข้อไม่ยึดมั่น แล้วก็คิดว่า ฉันจะต้องเป็นคนไม่ยึดมั่น เพราะฉะนั้น ก็จะกระทำอะไรต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่าตนเป็นคนไม่ยึดมั่น ฉันจะต้องมีความประพฤติแสดงออก มีพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตนเป็นคนไม่ยึดมั่น

ตอนนี้แหละที่จะเกิดความยึดมั่นใหม่ คือ ความยึดมั่นในความไม่ยึดมั่น แล้วจะทำให้เกิดความผิดพลาด นี่เป็นสิ่งสำคัญที่เราควรจะต้องเตือนกันไว้ ความยึดมั่นในความไม่ยึดมั่นนี้เป็นของสำคัญทีเดียว เพราะมันเป็นตัวหลอกขั้นสุดท้าย ทำไมพระพุทธ

เจ้าจึงไปขัดกับพวกคาสดาเจ้าลัทธิทั้งหลาย ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ประเสริฐ แต่ไปยึดติดทฤษฎี ซ้ำอยู่ยงนั่น ไปไม่พ้น ท่านจึงเรียกทฤษฎี หรือทฤษฎีนั้นๆ ว่า พรหมชาล แปลว่า ตาข่ายดักพระพรหม คือ ร้างแหะที่พวกคาสดาจารย์ผู้ประเสริฐพากันมาติดอยู่

ผู้ที่เรียนความไม่ยึดมั่นก็ต้องระวังว่าจะไปติดในความไม่ยึดมั่น การที่เราจะไม่ยึดมั่นสิ่งใดนี้ ที่แท้มันเกิดจากปัญญา คือรู้เข้าใจสิ่งนั้น รู้จนมองเห็นเกิดเป็นความตระหนักรู้เองว่า มันมีสถานะอันไม่นำเอาไม่นำเป็น เรื่องเหลวไหลที่จะทำอย่างนั้นๆ แล้วเราก็จะไม่ยึดติดมันเอง เป็นไปเองโดยไม่ต้องคิดจะไม่ยึด ทีนี้ คนธรรมดาเป็นปุถุชน เวลาบอกว่า ไม่ยึดมั่นอะไรนี้ ปากบอกไม่ยึด แต่ใจยังยึด ตัวกิเลสยังอยู่ เมื่อจะไม่ยึด ก็จะต้องตัวเองว่า ฉันไม่อยาก ไม่ยึดมั่นนะ แล้วก็พยายามทำ พยายามแสดงความไม่ยึดมั่น เลยกลายเป็นหลอกตัวเอง

ความจริงการไม่ยึดมั่นเป็นคติที่เป็นประโยชน์ นี่ไม่ใช่มาค้ำน ความไม่ยึดมั่นเป็นสิ่งที่ดีที่ถูกต้อง แต่มีทางพลาดได้ คือไปยึดมั่นความไม่ยึดมั่น ความไม่ยึดมั่นที่เราเอามายึดมั่นนี้มัน เป็นทฤษฎี เป็นภาพในใจ ขอภัยใช้ภาษาอังกฤษเป็น concept ของความไม่ยึดมั่นเท่านั้น เมื่อจะไม่ยึดมั่น ก็กลายเป็นการพยายามแสดงให้คนอื่นเห็น หรือไม่ก็เป็นการหลอกตัวเองว่าฉันไม่อยาก ฉันไม่ยึดมั่น ทีนี้ สิ่งที่เราควรทำตามเหตุผลก็ไม่ทำ สิ่ง

ทำก็เกินเลยไป ไม่พอดี และการหลอกตัวเองนี่เป็นอันตรายทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เป็นการทรمانตัวเอง เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นความไม่ยึดมั่นที่เกิดจากของจริงแล้ว ก็จะไม่พอดี

นี่คือค่านิยมต่างๆ เอาเป็นว่าค่านิยมแห่งความเป็นอิสระทางใจหรือความไม่ยึดมั่นถือมั่นนี้ เป็นค่านิยมสำคัญในทางพระพุทธศาสนาที่จะต้องทำให้กระฉ่างชัด อาตมาก็ได้เสนอมาพอสมควร มีอะไรก็มาพิจารณาด้วยกัน

ที่นี้ก็ได้ชื่อว่าเป็นที่ประชุมของท่านที่เป็นตัวแทนของชาวพุทธ เมื่อให้อาตมาพูดในเรื่องค่านิยมในวันนี้ ชาวพุทธในที่ประชุมนี้ ก็เลยเกิดหน้าที่ใหม่ที่จะต้องมาพิจารณาเรื่องค่านิยมว่า ในฐานะที่เราทำหน้าที่ของอุบาสก อุบาสิกา เราก็มีย้ำกันว่า การที่เราจะทำหน้าที่ได้อย่างจริงๆ จังๆ

สิ่งสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งก็คือ จะต้องตกลงกันให้ได้ว่า ชาวพุทธเราควรมีค่านิยมอะไรบ้าง อะไรเป็นค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง อะไรเป็นค่านิยมพุทธแท้จริง เมื่อตกลงหรือกำหนดได้แล้ว ก็ต้องเริ่มปฏิบัติให้เป็นเรื่องจริงหรือเป็นของมีจริงขึ้น โดยเฉพาะก็ต้องเป็นผู้ดำเนินการสร้างค่านิยมพุทธ ที่แสดงออกในความประพฤติ การปฏิบัติ การดำเนินชีวิต เพื่อจะนำให้คนอื่นมีความเชื่อถือ มีความนิยมนับถือ แล้วมีค่านิยมของชาวพุทธนี้ด้วย นี่แหละคือหนทางที่นำไปสู่การเป็นชาวพุทธที่แท้จริง

ภาคสนทนาธรรม

อาตมาเห็นว่า ถ้ายังมีเวลาเหลืออยู่ ก็อาจจะมี การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ขอเชิญท่านผู้ใดมีคำถามอะไร ขอให้นำมาคุยกัน

พระสงฆ์ที่เป็นตัวแทนของพระศาสนา โดยทั่วๆ ไป ไม่ค่อยเคร่งครัดต่อพระวินัย ซึ่งเราจะได้พบได้เห็น ได้ยิน ได้ฟังกันมาก ในเรื่องนี้เราจะมีวิธีแก้ไขอย่างไร และถ้าเราจะพูดเพื่อแก้ไขข้อสงสัยนี้ เราควรจะพูดอย่างไร อีกข้อหนึ่ง พระสงฆ์ที่วุ่นวายเกี่ยวกับการเมือง ถือว่าผิดวินัยไหมครับ

คำถามนี้รู้สึกจะเป็นคำถามสามัญในยุคปัจจุบัน ถือเป็น การยอมรับสภาพนี้ตั้งแต่เริ่มแรก คือ ตอนต้นอาตมาได้ตั้งข้อสังเกตว่า ปัจจุบันนี้ค่านิยมพุทธศาสนาได้เสื่อมลง ทั้งในด้านความนิยมและกำลัง เรายอมรับว่าเป็นอย่างนั้น ก็เป็นอันเท่ากับบอกวาค่านิยมพุทธศาสนาเสื่อมไปแล้ว มีข่าวเรื่อย เรื่องพระภิกษุสงฆ์เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ อันนี้ก็มีการแก้ตัวและแก้ไขได้หลายอย่าง

การปฏิบัติในเรื่องนี้มี ๒ อย่าง อันหนึ่งคือ พูดแก้ หรือพูดส่งเสริมว่าจริงหรือไม่อย่างนั้นอย่างนี้ อีกอย่างหนึ่งคือ พูดถึงท่าทีของเรา ท่าทีของเราต่อปัญหา การที่เราจะมาตอบแก้ว่า

จริงไม่จริงนี่ จะแย้งจะค้านไปก็เสียเวลา ไม่มีประโยชน์เท่าไร ทะเลาะไปก็ยิ่งมากเรื่องกว่านี้อีก

ที่นี่ เราจะวางท่าทีอย่างไร โดยเฉพาะในที่นี้ก็เป็นตัวแทน ชาวพุทธ อุบาสก อุบาสิกาบริษัท ควรจะวางท่าทีต่อเรื่องนี้อย่างไร ท่าทีอย่างนี้ก็คือ ท่าทีแห่งความรู้ความเข้าใจ ท่าทีแห่งเหตุผล แต่ปัญญาหรือความรู้เหตุผลนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร จะต้องมีความรู้อีกประเภทหนึ่งด้วย มันจึงจะมีปัญญาวินิจฉัยได้ว่า ควรจะท่าทีอย่างไรดี ความรู้ที่ว่านี้คือความรู้ประเภทสุตะ และสุตะในที่นี้ หมายถึงความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์ปัจจุบัน

อาตมาขออย่าเรื่องที่พูดมาแล้วตอนต้นว่า ท่านที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาวพุทธนี้ สิ่งหนึ่งที่สำคัญน่าจะต้องย้ำ คือความรู้เกี่ยวกับสถาบันพระพุทธศาสนา อันนี้เป็นปัญหาเรื้อรังมานาน อาตมาต้องขอติว่า ผู้นำชาวพุทธเราไม่ค่อยรู้เกี่ยวกับสถาบันพระพุทธศาสนา เช่น อยู่ในกรุงเทพฯ นี้ วัดอยู่ท่ามกลางพวกเรา เราแทบไม่รู้จักเลยว่าพระนี่คือใคร มีความเป็นอยู่ พื้นเพอะไรต่อมิอะไรอย่างไร ครั้งหนึ่งในสมัยก่อน ชาวบ้าน อุบาสก อุบาสิกา ภิกษุ สามเณร อยู่ด้วยกันใกล้ชิดกัน ก็เข้าใจซึ่งกันและกัน มีเรื่องอะไรเกิดขึ้นก็ทำความเข้าใจกันได้ ให้รู้ว่าเสียจุดไหน รู้ว่าต้องแก้ไขอย่างไร

ปัจจุบันไม่รู้รู้จักกันนี้ เวลาเกิดเรื่องอย่างนี้ ก็ตอบปัญหาที่

ช่วยไม่ได้ ถ้ารู้จักกัน เข้าใจกันดีแล้ว มันจะมีคำตอบให้ตัวเองในใจ รู้จักแก้ปัญหานี้ โดยเฉพาะชาวพุทธที่เป็นอุบาสก อุบาสิกา นี้ ในยุคนี้รู้สึกที่พระสงฆ์ท่านมีอุปสรรคในการประกาศธรรมในพระพุทธศาสนา แต่ท่านถนัดในการที่จะประกาศความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา อุบาสก อุบาสิกาก็เป็นบริษัทใหญ่เหมือนกัน แทนที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่ส่งเสริม ก็กลับจะไปหวังจากพระ อุบาสก อุบาสิกาก็มีฐานะเป็นพุทธบริษัทประกาศศาสนาได้เช่นเดียวกัน

จริงอยู่... เราต้องยอมรับฐานะและบทบาทที่ต่างกัน แต่ไม่ใช่อุบาสก อุบาสิกาบริษัทจะไม่มีฐานะบทบาทของตนเอง ในสมัยพุทธกาล มีเขตที่คคะทางโน้นทางนี้เยอะเยอะไป และพระพุทเจ้า ก็ยังทรงสนับสนุนว่า ถ้าอุบาสก อุบาสิกายังไม่มีความรู้ความสามารถในทางธรรม ยังไม่เชี่ยวชาญพอที่จะประกาศหลักธรรมและแก้ไขข้อกล่าวหาต่อพระศาสนาได้ พระพุทธศาสนาก็ยังไม่ถือว่าเจริญมั่นคง

อุบาสก อุบาสิกาควรจะต้องมีสถาบันของตนเองได้ มีกิจการทางสังคมที่ใหญ่โต เป็นฐานะรองรับภิกษุบริษัทไว้อีกชั้นหนึ่ง แบ่งงานกับพระสงฆ์ ทำบทบาทที่พระสงฆ์ไม่เหมาะที่จะทำในสังคม ส่วนประกอบของสังคมที่ใหญ่ขึ้น ถ้าหากว่าเป็นส่วนประกอบที่ดีก็จะมาช่วยซึ่งกันและกัน อุบาสก อุบาสิกาบริษัทที่ดี

ก็จะมาช่วยภิกษุบริษัทให้ดีขึ้น ถ้าหากเรามาถึงว่าพระสงฆ์นี้เป็นตัวสถาบันพุทธศาสนาทั้งหมดแล้ว ก็ไม่มีส่วนช่วย สองส่วนน่าจะมาช่วยซึ่งกันและกัน ถ้าส่วนหนึ่งตกลงไป อีกส่วนหนึ่งก็น่าจะมาช่วยพยุงขึ้น

หลายครั้งหลายคราวที่อุบาสก อุบาสิกาจะสามารถคำชูไว้ได้ ถ้าเรารู้สึกว่าเรามีบทบาท เรามีภาระอยู่ บางครั้งเรามีความรู้สึกเหมือนว่าพระพุทธรูปศาสนานี้เป็นของพระสงฆ์ฝ่ายเดียว เวลาเมื่ออะไรเกิดขึ้น ก็จะเหมือนกับว่ามีแต่พระสงฆ์เท่านั้นที่ทำหน้าที่ในพระพุทธรูปศาสนา หรือถึงกับเห็นพระสงฆ์เป็นเจ้าของพุทธรูปศาสนาเสียเลย เมื่อพระสงฆ์เสื่อม หรือมีพระทำไม่ดี ก็พูดว่าจะไม่นับถือพุทธรูปศาสนา ทำราวกับว่าตนเองเป็นคนนอกไม่ได้เป็นเจ้าของพุทธรูปศาสนาด้วย

ที่ถูก...ควรคิดว่ามีคนไม่ดีเข้าไปบวชทำลายศาสนาของเรา เราจะต้องช่วยแก้ไขเมื่อมีพระสงฆ์เป็นแกนกลาง ถ้าหากว่าส่วนนอกไม่เข้าทำหน้าที่เสียเลยจะเป็นอย่างไรการที่เราบอกอุบาสก อุบาสิกาทำอะไรไม่ได้ นี่แสดงว่าอุบาสก อุบาสิกาบริษัทเสื่อมไปก่อนแล้ว ถ้าหากอุบาสกอุบาสิกาเสื่อมพระสงฆ์จะไม่เสื่อมได้ยาก

ยกตัวอย่างง่ายๆ ชีวิตความเป็นอยู่ในสมัยโบราณ พระสงฆ์กับคฤหัสถ์อยู่ด้วยกัน พระสงฆ์สอนคฤหัสถ์ให้ทำความดี คฤหัสถ์คอยดูพระสงฆ์อยู่เรื่อยๆ พระสงฆ์ก็ประพฤติดี อุบาสก

อุบาสิกามีความเคารพในพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็ระวังตัวต้องตั้งใจประพฤติปฏิบัติตัวดี เมื่อประพฤติปฏิบัติตัวดีก็ได้รับความนับถือจากชาวบ้านและสามารถสั่งสอนควบคุมชาวบ้านให้ประพฤติดี

ที่นี่ ระบบนี้มันเสื่อมไปแล้ว ระบบการควบคุมโดยธรรมในพระพุทธรูปศาสนาไม่มีเหลือ ความเสื่อมก็เกิดขึ้นได้ แต่ก่อนนี้พระจะไปไหนไปสวดมนต์ที่ไหน ไปทำอะไรที่ไหน เป็นอยู่อย่างใด ชาวบ้านก็รู้หมดเพราะเขาใส่ใจ แต่เดี๋ยวนี้ชาวบ้านเอาแต่ประโยชน์ของตนเอง นิมนต์พระไปทำบุญบ้าน นี่มองแง่หนึ่งถือว่าชาวบ้านเอาประโยชน์ของตนเอง ฉันอยากทำบุญบ้าน ฉันก็รับพระมาทำบุญให้ฉัน พระจะทำอะไร อยู่อย่างไรก็ช่าง เราไม่สนใจเลยว่าพระสงฆ์ที่ท่านมาเป็นใคร เป็นอย่างไร พอถึงเวลาท่านก็มาประกอบพิธีให้ นี่มองในแง่หนึ่งก็เหมือนกับว่า พวกเราเอาแต่เรื่องของตนเอง ฝ่ายพระบางส่วนพอไม่มีใครมาดูแล ฉันจะทำอย่างไรก็ได้ ก็ขาดระบบควบคุม

อาตมาก็เลยขอบอกว่า ความจริงอุบาสก อุบาสิกาบริษัทนั้นแหละเสื่อมก่อน เสื่อมมานานแล้ว เสื่อมจนจะไม่มีเหลือเป็นขึ้นเป็นอันแล้ว ถึงเวลานี้พระสงฆ์ภิกษุบริษัทจึงเสื่อมบ้าง ท่านจะยอมรับหรือไม่ โทษกันเองเสียเวลา และไม่มีประโยชน์ เมื่อกำแพงรอบนอกพังลงแล้ว ความเสื่อมจึงเข้าถึงภายใน ที่ว่ามานี้

ท่านมาช่วยแก้ดีกว่า เรามาช่วยกันศึกษาว่ามันเป็นเพราะอะไร เอาสิ่งต่างๆ เหล่านี้มาวิเคราะห์ เมื่อรู้เข้าใจเหตุผลที่เป็นมาแล้ว ก็จะทำให้เกิดความเห็นใจ แต่ว่าถ้าเห็นใจเกินไปมันก็เสีย มันไม่รู้จักรู้แก้ไข แต่ถ้าไม่รู้จักรู้จักศึกษา ก็ไม่รู้จักรู้ทางแก้ ก็แก้ไม่ถูกที่เหมือนกัน

ในแง่ที่พระสงฆ์เสื่อมนี้ อาตมาว่าให้มองหิ้งแง่ที่น่าเห็นใจด้วย ถ้าเราศึกษาเรื่องสถาบันสงฆ์ดีแล้ว เราก็เกิดความเห็นใจ ความรู้คือปัญญา มันจะกลับมาทำให้เกิดกรุณา คือความที่เห็นอกเห็นใจแล้ว ก็จะเห็นพระคุณของพระพุทธเจ้าที่เป็นหลักใหญ่ คือปัญญาคุณและกรุณาคุณ (จะเพิ่มวิสุทธิคุณตามนิยมในเมืองไทยก็ได้) เมื่อพระพุทธเจ้ามีปัญญาสูงสุดแล้วก็เข้าใจทุกข์สุขของสัตว์มนุษย์ทั้งหลาย พระองค์ก็เกิดกรุณาอยากจะช่วยเหลือ เราก็เหมือนกัน ถ้าเราได้ศึกษาอะไร เราเห็นใจแต่ละคนนี้น่าจะลงโทษให้หนัก แต่พอเราศึกษาชีวิตเขาแล้วว่าเขาเป็นอย่างนี้ เพราะอะไร แล้วเราอาจจะพบข้อที่น่าเห็นใจและเข้าใจว่าสภาพสังคมนี้ น่าจะมีอะไรแก้ไขอีกเยอะเยอะ ใจจะเกิดความเป็นอิสระขึ้นแล้วเห็นทางแก้ไขที่ถูกต้อง

เพราะฉะนั้น อาตมาว่าอันนี้ต้องเริ่มด้วยปัญญา ชาวพุทธควรจะศึกษาเรื่องสถาบันพุทธศาสนาของตนเองให้เข้าใจดี ไม่ใช่รู้จักธรรมอย่างเดียว รู้จักว่าพระสงฆ์เป็นใคร มาอย่างไร มีสภาพอย่างไร อะไรต่ออะไร เมื่อเข้าใจดีแล้ว ความเห็นใจและวิธีการ

แก้ไขจะมา คำถามเหล่านี้คุณจะตอบตัวเอง อาตมาจะไม่แก้ไขให้

พระสงฆ์ร่วนวายกับการเมืองนี่จะต้องแยกแยะ จะต้องใช้หลักวิภาษวิทยาอีก พระพุทธเจ้าทรงติเตียนพระสงฆ์องค์เจ้าไม่ให้ยุ่งการเมือง แต่อีกด้านหนึ่งก็คือ พระมีหน้าที่สอนนักเรียนเมือง อันนี้ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าการเมืองหรือเปล่า ที่จริงไม่ว่าใครทั้งนั้น ท่านให้ทำหน้าที่ของตนให้ดี ถ้าเป็นนักเรียนเมืองก็ให้เป็นนักเรียนเมืองที่ดี จะเป็นอะไรก็ให้เป็นอย่างนั้นที่ดี ถ้าพระจะทำหน้าที่ที่ดีก็คือสอนนักเรียนเมืองให้ทำหน้าที่ให้ดี สอนข้อปฏิบัติที่ทำให้มีการเมืองที่ดีที่ชอบธรรม

อันนี้ยกปัญหาที่กล่าวถึงเมื่อก็อีกแล้ว อาตมาบอกว่าให้ศึกษากันก่อน ศึกษาแล้วเกิดปัญญาจะแก้ไขอะไรต่างๆ ได้ ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งในสังคมไทยขณะนี้ โดยเฉพาะในสังคมชาวพุทธ คือความไม่รู้ ก็เลยไม่ทำ หรือทำก็ไม่ถูกเรื่อง อาตมาขออย่าว่า ในสังคมไทยเราไม่ค่อยรู้จักสังคมตัวเอง เราชอบหันไปมองข้างนอกก็เลยไม่รู้จักรู้ตัวเอง ตอนนี่เราจะสนับสนุนส่งเสริมค่านิยมชาวพุทธ ก็อยากจะให้ชาวพุทธนี้เป็นผู้ที่รู้จักสังคมไทยดีกว่าคนอื่น นักศึกษาชาวพุทธน่าจะเป็นส่วนที่รู้จักสังคมไทยดีกว่ากลุ่มอื่น เพราะว่าสังคมนี้รวมไปถึงสถาบันทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่อยู่ภายใน ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นส่วนประกอบ

สำคัญ ถ้าเราจะแก้ไขคนไทยก็ต้องรู้จักคนไทยให้ดี ปัจจุบันเราขาดความรู้ในเรื่องสังคมไทยอย่างมาก

วิธีการ ต้องอาศัยความรู้ การวางตัวของชาวพุทธที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่จะแก้ปัญหาก็คือ การส่งเสริมสิ่งที่ดีขึ้นมาแล้ว สิ่งไม่ดีก็จะอ่อนลงไป จาง หรือลดน้อยลงไปเอง นี่เป็นวิธีแก้ไขอย่างหนึ่ง ถ้าเราไม่ศึกษาให้ดี เราอาจจะแก้ผิด ถ้าจะแก้ระยะยาวเราต้องทำความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้อง เมื่อชาวพุทธมีความรู้ก็จะมี ความมั่นใจที่จะแสดงออก ถ้าทำอย่างจริงจังก็จะมีผลต่อบ้านเมือง

ขอตอบคำถามนี้รวมยอดอีกทีว่า ถ้าแม่พระสงฆ์จะทำตัวไม่น่านับถือ แต่ถ้าชาวพุทธชาวบ้านยังสามารถนับถือความเป็นชาวพุทธที่มีในตนเองได้ พุทธศาสนาก็จะยังอยู่ และจะแก้ไขพระสงฆ์ให้น่านับถือได้ต่อไป อันนี้เป็นคำถามที่ฝ่ายชาวบ้านจะต้องตอบเอง

อหิงสาของคานธี เกี่ยวข้องอย่างไรกับหลักพระพุทธศาสนา

หลักอหิงสาเรารู้กันดีว่ามีมหาตมะคานธี เป็นผู้ยึดมั่นเด่นมาก ถ้ามองในแง่ประวัติศาสตร์อหิงสาเป็นหลักธรรมเก่า

ในทางพระพุทธศาสนา อหิงสาก็เป็นธรรมข้อหนึ่ง แต่รูปที่

ใช้บ่อยมักเป็นอหิงสา แปลว่า ความไม่เบียดเบียน การไม่เบียดเบียนที่แสดงออกทางกายและวาจา มีคุณธรรมภายในเป็นพื้นฐานคือสัมมาสังกัปปะ ซึ่งแยกเป็นข้อย่อยข้อหนึ่งว่า อหิงสา สังกัปปะ ความดำริที่ปราศจากการเบียดเบียน อหิงสา เป็นคำควบคู่กับคำว่า กรุณา และหมายความตรงกับความกรุณาด้วย ในฐานะที่เป็นสัมมาสังกัปปะก็ย่อมต้องมาจากสัมมาทิฐิ มีความเข้าใจที่ถูกต้องหรือความเห็นชอบเป็นพื้นฐาน ถ้าต้องการทราบอหิงสาอย่างเป็นขบวนการของมหาตมะ คานธี เราก็ต้องศึกษาจากมหาตมะ คานธี อุดมการณ์ของมหาตมะ คานธี ยกหลักอหิงสานี้เป็นหลักเอกที่เดียว

ถ้าจะตอบในแง่ประวัติศาสตร์จะยืดยาวไปกันไกลทีเดียว เพราะหลักอหิงสามีไม่เฉพาะในพุทธศาสนาเท่านั้น นิคอรณ^{*} ก็สอนอหิงสา เน้นมากด้วย อหิงสาในพระพุทธศาสนามีหลักการที่แตกต่างกับของนิครนถ์ในแง่สำคัญบางอย่าง ส่วนมหาตมะคานธีนั้น ท่านได้ศึกษาหลักธรรมต่างๆ ของชมพูทวีปเป็นอันมากรวมทั้งหลักอหิงสาที่ท่านฝึกใฝ่มาก ซึ่งแหล่งอิทธิพลเดิมที่

ลัทธิหนึ่ง เรียกอีกอย่างว่า 'ศาสนาเซน' ถือกำเนิดในยุคเดียวกับพุทธศาสนา ศาสตราคือ นิคอรณานุปุตร หรือมหาวีระ